

მ ე ტ ა მ ო რ ფ ო ზ ა

ერთხელ დილით, როცა გრეგორ ზამხამ შფოთიანი სიზმრების შემდეგ გამოიღვიძა, აღმოაჩინა, რომ თავის საწოლში რაღაც საშინელ მწერად ქცეულიყო. იგი ჯავშანივით მაგარ ზურგზე იწვა და თავის ოდნავ წამოწვევისას ხედავდა ამობურცულსა და ყავისფერ, მორკალული ქერქლით დანაწევრებულ მუცელს. მუცელზე საბანი ძლივს უჩერდებოდა და ლამის მთლად ჩამოცურებულყო. მის თვალწინ საცოდავად ფუსფუსებდნენ სხეულთან შედარებით შეუფერებლად წვრილი მრავალრიცხოვანი ფეხები.

„რა დამემართა?“ — გაიფიქრა მან. ეს არა ჰგავდა სიზმარს. მისი ოთახი ზედმეტად პატარა, მაგრამ ნამდვილად ადამიანის საცხოვრებელი ოთახი, მყუდროდ სუფევდა კარგად ნაცნობ ოთხ კედელს შუა. მისი მაგიდის ზემოთ, რომელზედაც მაუდის ნიმუშების გახსნილი კომპლექტი ელაგა — ზამხა ხომ კომივორიაჟერი იყო — სურათი ეკიდა, რომელიც ამასწინათ ილუსტრირებული ჟურნალიდან ამოჭრა და კოხტა, მოოქროვილ ჩარჩოში ჩასვა. სურათზე ვიღაც ბევსქუდიანი და ყელსახვევიანი ქალი იყო გამოსახული. ქალი წელში გამართული იჯდა, მძიმე მუფტაში ღრმად ჩამალული ხელები წინ გაეწვდინა და ასე ენახებოდა მაყურებელს.

შემდეგ გრეგორმა ფანჯრისკენ გაიხედა და ორუბლიანმა ამინდმა (ფანჯრის რაღაზე დაცემული წვიმის ხმა მოისმოდა) კიდევ უფრო ნაღვლიან გუნებაზე დააყენა. „რა იქნება, რომ ცოტახანს კიდევ ვიძინო და ეს სისულელეებიც დავივიწყო“, იფიქრა მან; მაგრამ

დაძინება ვერაფრით მოახერხა; იგი მარჯვენა გვერდზე იყო ძილს მიჩვეული და ახლანდელი მდგომარეობა ამის საშუალებას არ აძლევდა. ძალიან ეცადა მარჯვნივ გადაბრუნებას, მაგრამ ისევ ზურგზე დაეცა. ლამის ასჯერ სცადა, თვალებიც დახუჭა; რათა აფუსფუსებული ფეხები არ დაენახა, და მხოლოდ მაშინ აიღო ხელი ამ ცდაზე, როცა ფერღში რაღაც აქამდე უცნობი, მსუბუქი, ყრუ ტკივილი იგრძნო.

„ღმერთო ჩემო“, გაიფიქრა მან, „რა სადავიდარაბო პროფესია ავირჩიე! დღენიდაც ვმოგზაურობ. უფრო მეტსაც ვლელავ. ვიდრე ისინი, ადგილზევე რომ აგვარებენ საქმეებს. ამასთან თვითონ მგზავრობაც ზედმეტი წვალუბაა, ბილეთებზე უნდა იზრუნო, თავის ღროზე ვერ უნდა ჭამო, თანაც, ღმერთმა უწყის, რას გაჭმევენ, უგულო ურთიერთობა უნდა დაამყარო ადამიანებთან. ეშმაკსაც წაუღია ჰველაფერი!“ მან მუცლის ზემო ნაწილში მსუბუქი ქაჩილი იგრძნო. ზურგზე მწოლიარე ნელნელა მიიწია საწოლის ხარისასთან, რათა თავის უკეთ წამოწვევა შესძლებოდა; მოძებნა აქავეებული ადგილი, რომელიც უცნაური, პატარ-პატარა, თეთრი წინწყლებით დაფარულიყო. ამ ადგილის ფეხით მოსინჯვა დააპირა, მაგრამ მაშინვე უარყო, რადგან ოდნავ შეხებისას ტანში ცივად გააყრუოლა. უკანვე ჩაცურდა და თავდაპირველ მდგომარეობას დაუბრუნდა. „ასე ადრე წამოდგომა. — გაიფიქრა მან, — ჭკუაზე შეგშლის კაცს. კაცმა კარგად უნდა გამოიძინო. სხვა კომივორიაჟერები ოდალისკებივით ცხოვრობენ; როცა მე, მაგალითად, დილით

მოტელში ვბრუნდები მიღებულ შეკვეთებზე ხელის მოსაწერად, ეს ვაუბატონები ჯერ კიდევ საუზმეს შეექცევინან. მე რომ ასე მოვიქცე, ჩემი შეფი მაშინვე სამსახურიდან დამითხოვს. ვინ იცის, იქნებ ეს ჩემთვის უკეთესიც იყოს. მე რომ მშობლების ხათრით თავს არ ვიკავებდე, უკვე დიდიხანია დავტოვებდი სამსახურს: მე მივიდოდი უფროსთან და პირდაპირ მოვანხებდი, რა აზრისაცა ვარ მასზე. იგი, ალბათ, თავისი პულტიდან გადმოვარდებოდა. უცნაური ჩვეულება აქვს — პულტზე ზის ხოლმე და ასე მალდიდან ესაუბრება მოსამსახურეს, რომელიც იძულებულია უფროსის სუსტი სმენის გამო მთლად ახლო მივიდეს მასთან. მაგრამ მდგომარეობა ჯერ არც ისე უიმედოა. როგორც კი ფულს დავაგროვებ და ჩემი მშობლების ვალს დავუბრუნებ უფროსს, — ამას კი ხუთი-ექვსი წელი დასჭირდება — მაშინვე ჩემს გზას მოვნახავ. მერე ჩვენ დავემშვიდობებით ერთმანეთს. ჯერ-ჯერობით კი საჭიროა წამოვდგე, რადგან ჩემი მატარებელი ხუთ საათზე გადის“.

და მან მალე ძარა საათს დახედა, რომელიც სკივრის თავზე წიკწიკებდა. „ღმერთო დიდებულო“, — აღმოხდა ფიქრში. უკვე შვიდის ნახევარი გამხდარიყო, ისრები მშვიდად განაგრძობდნენ სვლას, ნახევარს კიდევაც გადასცილებოდა, დიდი ისარი თითქმის თხუთმეტი წუთით წაწეულიყო წინ. ნუთუ არ დარეკა მალე ძარამ? საწოლიდან ჩანდა, რომ იგი ზუსტად ოთხ საათზე იყო დაყენებული; რა თქმა უნდა, საათმა დარეკა. მაგრამ ნუთუ შესაძლებელია, რომ არ გაეღვიძებინა ზარის ხმას, რომელიც ისე ძლიერია, რომ ავეჯს აზანზარებს? მას მოუსვენრად ეძინა, მაგრამ როგორც ჩანს, მით უფრო ღრმად სძინებია. რა უნდა ჰქნას ახლა? შემდეგი მატარებელი შვიდ საათზე გადის. უკვე ძნელია მისწრება, ნიმუშების კომპლექტი ჯერ არ ჩაულაგებია და თავსაც ვერა გრძნობს მაინცდამაინც კარგად; კიდევაც რომ მოასწროს, სულერთია, ვერ აიცდენს უფროსის გულის-

წყრომას, რადგან სავაჭრო სახლის შიკრიკი გრეგორს ხუთი საათის მატარებელზე უცდიდა და უკვე აცნობებდა მის დაგვიანებას. ეს შიკრიკი შეფის მონა-მორჩილი იყო, უხერხემლო და განსჯის უნარს მოკლებული. რა მოხდება, რომ გრეგორმა თავი მოიხადმყოფოს? ეს ძალზე უსიამოვნო და ამავე დროს საეჭვოც იქნება, რადგან იგი ამ ხუთი წლის განმავლობაში არცერთხელ არ გამხდარა ავად. შეფი, ცხადია, სპეციალურ ექიმს მოიყვანდა, მშობლებს უსაყვედურებდა ზარმაცე შვილის გამო და ყურად არ იღებდა არავითარ შეპასუხებას. თანაც დაიხმარებდა ამ ექიმს, რომლის აზრითაც ყოველი ადამიანი სავსებით ჯანმრთელი, მაგრამ ზარმაცია და განა ამ შემთხვევაში მთლად მტყუანი იქნებოდა? თუ მხედველობაში არ მივიღებთ, რომ გრეგორი, მიუხედავად ხანგრძლივი ძილისა, ჯერ მთლად ვერ გამოფხიზლებულიყო. იგი მართლაც სავსებით კარგად გრძნობდა თავს და საკმაოდ მაგრადაც შიოდა.

სანამ გრეგორი გამალეებით ფიქრობდა ყოველივე ამაზე და თან ლოგინის დატოვება ვერ გადაეწყვიტა (საათმა ამ დროს დარეკა — შვიდს თხუთმეტი წუთი აკლდა), ვიღაცამ მის სასთუმალთან კარზე მორიდებით დააკაკუნა. „გრეგორ, — გაისმა ძახილი, — ეს დედამისი იყო, — შვიდს თხუთმეტი აკლია, შენ ხომ გამგზავრებას აპირებდი?“ რა ნაზი იყო ეს ხმა. გრეგორი შეაშინა საკუთარმა ხმამ, რომელიც უდავოდ მისი აღრინდელი ხმა იყო, მაგრამ, რომელსაც თითქოს შიგნიდან რაღაც დაუხშობელი, საცოდავი წრიბინი ერთვოდა; ამის გამო მის სიტყვებს მხოლოდ ერთის წამით ჰქონდათ გასაგები უღერადობა, ხოლო შემდეგ კი იმდენად მახინჯდებოდნენ, რომ ძნელი ხდებოდა მათი სწორად გაგება. გრეგორს სურდა დაწვრილებით ეპასუხა და ყველაფერი აეხსნა, მაგრამ ასეთ ყოფაში მხოლოდ იმას დასჯერდა, რომ თქვა: „ჰო, ჰო, გმადლობ, დედა, ახლავე ავდგები“. როგორც ჩანს, გარეთ ხის კარის წყალობით არ შეიმჩნეოდა მისი ხმის

ცვლილება, რადგან დედა დაამშვიდა გრეგორის პასუხმა და უკან წაფრატუნდა. მაგრამ ამ პატარა გასაუბრებამ ოჯახის სხვა წევრების ყურადღება იმას მიაპყრო, რომ, მოლოდინის საწინააღმდეგოდ, გრეგორი ჯერ კიდევ შინ ყოფილა. მამამ მუშტით დაუბრაახუნა კიდევაც ფრთხილად გვერდით კარზე. „გრეგორ! გრეგორ! — დაიძახა მან, — რაშია საქმე?“ და ცოტა ხნის შემდეგ უფრო ხმამაღლა გაიმეორა: „გრეგორ! გრეგორ!“ ხოლო მეორე კართან და ეჩურჩულებოდა შეწუხებული: „გრეგორ? ცუდად ხომ არა ხარ? ხომ არაფერი გიჭირს?“ გრეგორმა ორივეს ერთად უპასუხა „უკვე მზადა ვარ“, თანაც შეეცადა, რაც შეიძლება მკვეთრი, გარკვეული გამოთქმითა და გრძელი პაუზებით როგორმე ხმის უჩვეულო ჟღერადობა დაეფარა. მამა მიუბრაახუნდა თავის საუხმეს, და კი განაგრძობდა ჩურჩულს. „გრეგორ, გაფიცებ, გამიღე კარი“. მაგრამ გრეგორი სულაც არ ფიქრობდა კარის გაღებას, იგი კმაყოფილი იყო რომ მოგზაურობებში შეძენილი სიფრთხილის წყალობით სახლშიაც კეტავდა ხოლმე ღამ-ღამობით ოთახის კარებს.

უპირველეს ყოვლისა, მას უნდოდა მშვილად და ყოველგვარი დაბრკოლების გარეშე წამომდგარიყო, ტანთ ჩაცვა, ესაუხმა და მხოლოდ ამის შემდეგ მოეფიქრებინა მომავალი მოქმედების გეგმა: იგი მიხვდა, რომ საწოლში ვერაფერს ვონივრულს ვერ მოიფიქრებდა. გაახსენდა, რომ ლოგინში მწოლიარეს არაერთხელ უგრძვნია ხოლმე რაღაც მსუბუქი, — შესაძლოა, უხერხული წოლისაგან გამოწვეული ტკივილი, რომელიც შემდეგ წამოდგომისას ცარიელი მოჩვენება გამომდგარა; და იგი იმედიანად მოელოდა, რომ დღევანდელი შემაწუხებელი წარმოდგენებიც გაიფანტებოდა. მას ეჭვი აღარ ეპარებოდა, რომ ხმის ასეთი ცვლილება სხვა არაფერი იყო, თუ არა მისი პროფესიონსათვის დამახასიათებელი მაგარი გაცივების შედეგი.

საბნის გადაძრობა საგსებით მარტოვი საქმე გამოდგა. საჭირო გახდა მუცლის გამობერვა და საბანი თავისთავად გადმოვარდა. მაგრამ შემდეგ საქმე შედარებით გართულდა, ძირითადად, იმის გამო, რომ გრეგორი უჩვეულოდ განიერი იყო. ტანის წამოსაწევად მკლავებისა და ხელების გამოყენება სჭირდებოდა, მათ ნაცვლად კი გააჩნდა მხოლოდ მრავალი ფეხუკა, რომლებიც უწესრიგოდ მოძრაობდნენ და არ ემოჭრილებოდნენ. როცა ერთერთი მათგანის მოხრას შეეცდებოდა, ეს ფეხი, უპირველეს ყოვლისა, გაიჭიმებოდა ხოლმე. ხოლო, როცა ბოლოს და ბოლოს მოახერხებდა მის დამორჩილებას, დანარჩენები ამასობაში, თითქოსდა მისგან სრულიად განთავისუფლებულნი, ერთობ მტკივნეულად აწრიალდებოდნენ. „მთავარია ტყუილუბრალოდ აღარ ვიწვე ლოგინში“, — გაიფიქრა გრეგორმა.

პირველყოვლისა, მას უნდოდა, რომ სხეულის ქვედა ნაწილის მოშველიებით ჩამოსულიყო საწოლიდან, მაგრამ ეს ნაწილი, რომელიც სხვათა შორის, ჯერ არ ენახა და რომელზეც გარკვეული წარმოდგენა არა ჰქონდა, ძალზე მოუხეშავი აღმოჩნდა. საქმე ერთობ ჭიანჭურდებოდა; როცა ბოლოს გაშმაგებულმა ლონე მოიკრიბა და წინ გასხლტა ახგარიშმიუცემლად, სწორად ვერ მოხვდა და საწოლის ქვედა ხარისხს მიენარცხა. მწვავე ტკივილმა დაარწმუნა, რომ სწორედ სხეულის ქვედა ნაწილი ყოფილა ყველაზე მეტად მგრძნობიარე.

ამიტომაც სცადა, ჯერ სხეულის ზედატანი გადმოეტანა საწოლიდან; ფრთხილად შემოაბრუნა თავი საწოლის კიდისაკენ. ეს იოლად მოახერხა და მთელი სხეულიც, მიუხედავად მისი სიფართოვისა და სიმძიმისა, ბოლოსდაბოლოს მიჰყვა თავს. მაგრამ, როცა თავი საწოლის გარეთ, ჰაერში გადმოკიდა, შეეშინდა, კვლავ გაეგრძელებინა ამგვარი მოძრაობა, რადგან ამ მდგომარეობაში საწოლიდან ჩამოვარდნისას მის თავს დაშავებისაგან მხოლოდ სას-

ლა ცნობიერების დაკარგვა ყოვლად დაუშვებელი იყო. ამას ისევ ლოგინში ლარსისა სჯობდა.

მაგრამ, როცა ამდენი დაძაბულობისაგან აქლოშინებული, ისევ ისე მწოლიარე აღმოჩნდა, როცა მან თავისი კიდევ უფრო მეტად აწრიალებული ფეხები დაინახა და ვერაფრით ვერ შესძლო მათი დაოკება, გაიფიქრა, რომ შეუძლებელია ლოგინში დარჩენა და რაღაც არ უნდა დაუჭდეს, საწოლიდან განთავისუფლება უნდა სცადოს. ამავე დროს არც ის დაივიწყა, რომ შიგადაშიგ შეეხსენებია თავისი თავისთვის, გახწირული გამბედაობით მოქმედებას დინჯი მოსაზრება ჯობიაო. ასე ფიქრობდა. თან განსაკუთრებული ყურადღებით მისჩერებოდა ფანჯარას; მაგრამ, სამწუხაროდ, დილის ნისლი, რომელსაც ვიწრო ქუჩის გაღმა მხარეც დაეფარა, ძნელად იძლეოდა დარწმუნებულობისა და მხნეობის მოპოვების საშუალებას. „უკვე შვიდი საათია, — გაიფიქრა მან, როცა საათის რეკვის ხმა გაიგონა, — უკვე შვიდი საათია და მაინც კიდევ ამოდენა ნისლია ქუჩაში“. ცოტა ხანს წყნარად იწვა, ფრთხილად სუნთქავდა, თითქოს სრული სიჩუმისაგან ნამდვილი და თავისთავად ცხადი, გასაგები მდგომარეობის დაბრუნებას ელოდა.

მაგრამ შემდეგ გაიფიქრა: „რვის ნახევრამდე აუცილებლად უნდა წამოვდგე ლოგინიდან. სხვათა შორის, ამ დროისათვის ვინმე მოვა კიდევაც სამსახურიდან ჩემი ამბის შესატყობად, სამსახური ხომ შვიდამდე იწყება“. მან თანაბარი რხევით დაიწყო საწოლიდან მთელი სხეულის გადმოგდება. ასე რომ გადმოვარდნილიყო, თავს, რაც შეიძლება, მაღლა დაიჭერდა და ალბათ დაშავებას გადაურჩებოდა. ზურგი საკმაოდ მაგარი ჩანდა და ნოხზე დაცემისას არაფერი არ უნდა დამართოდა. ყველაზე მეტად გრეგორს ის აფიქრებდა, რომ დაცემის ხმაური კარს იქით მყოფთა შეფოთებას გამოიწვევდა. მაგრამ მეტი გზა არ ჰქონდა, უნდა გაებედნა.

ნახევროდ იყო გადმოკიდებული (ეს ახალი მეთოდი უფრო თამაშსა ჰგავდა. ვინემ დაძაბულ მუშაობას, იგი მხოლოდ რწევას მოითხოვდა), მას აზრად მოუვიდა, რა იოლი მოსახერხებელი იქნებოდა ყოველივე, მას რომ მიშველბოდნენ. სავსებით საკმარისი იყო ორი ღონიერი ადამიანი — იგი გულისხმობდა მამასა და მოახლე ქალს. მათ მხოლოდ მის ამობურცულ ზურგს უკან ხელების შეყრა დასჭირდებოდათ; ასე გადმოიდებდნენ საწოლიდან, მერე დაიხრებოდნენ და ყურადღებას მიამჩვიდნენ იმას, რომ გრეგორი გადაბრუნებულიყო იატაკზე, სადაც, საფიქრებელია, მისი ფეხები გარკვეულ გამოყენებას ჰპოვებდნენ. მაგრამ კარები კიდევაც რომ დახურული არ ყოფილიყო, განა მას შეეძლო საშველად დაძახება? ამის გაფიქრებისას გრეგორმა, ყოველივე გასაჭირის მიუხედავად, ღიმილისაგან თავი ვერ შეიკავა.

იგი უკვე იმდენად იყო გადმოკიდული, რომ ცოტა უფრო მაგრად დარწვევისას წონასწორობას ვეღარ შეინარჩუნებდა; ამასთანავე ხუთ წუთში რვის თხუთმეტი შესრულდებოდა; საჭირო იყო სასწრაფოდ მიეღო გადაწყვეტილება; სწორედ ამ დროს ზარმა დარეკა. „ალბათ, სამსახურიდან მოვიდა ვინმე“, გაიფიქრა მან და ერთბაშად შეაჩერა რწევა; ლამის გაშეშდა, ხოლო მისი ფეხები კიდევ უფრო სწრაფად აცეკვდნენ. ერთის წამით ღუმელი ჩამოვარდა. „კარს არ აღებენ“, — იფიქრა უაზროდ იმედალძრულმა. მაგრამ შემდეგ, როგორც მოსალოდნელი იყო, მოახლე ქალი მტკიცე ნაბიჯით გაემართა და კარი გააღო. პირველივე სიტყვის გაგონებისთანავე გრეგორისათვის ნათელი გახდა, თუ ვინც მოსულა — ეს იყო რწმუნებული. რა დააშავა გრეგორმა. ისეთი, რომ მაინცდამაინც ამ ფირმაში სამსახური ერგო წილად, სადაც სულ მცირედენი დარღვევაც კი მაშინვე საშინელ ეჭვს იწვევს? განა ფირმის მოსამსახურენი ყველანი უკლებლივ ყალთაბან-

დები არიან, განა არ შეიძლება, რომ მათ შორის ერთის ერთგული კაციც, რომელმაც დილის რამდენიმე საათი მისდაუნებურად გააცდინა, მაგრამ ამის გამო სინდისის საშინელი ქენჯნა იგრძნო და რა მისი ბრალია, თუ ლოგინიდან წამოდგომის ძალა არ შესწევს? ნუთუ საკმარისი არ იქნებოდა რომელიმე მოწაფე გამოეგზავნათ, — თუ საერთოდ საჭირო იყო ამგვარი დაკითხვა და გამოძიება, — ნუთუ მაინცდამაინც რწმუნებული უნდა მოსულიყო, რათა ამით მთელი ამ უცოდველი ოჯახისათვის ეგრძნობინებინათ, რომ ამ საექვო შემთხვევის გამოძიება მხოლოდ რწმუნებულის მახვილგონიერებისათვის შეიძლებოდა მიენდოთ? და გრეგორმა საწოლიდან ისკუბა უფრო მეტად ამგვარი ფიქრებით აღელვების გამო, ვინემ რაიმე გარკვეული გადაწყვეტილების შედეგად, ძირს ხმაურით დაეცა, თუმცა განსაკუთრებული გრუხუნი არ გამოუწვევია. ნოხმა ოდნავ შეანელა დაცემა და ზურგიც, არ მოელოდა, იმდენად მოქნილი გამოდგა; ამიტომაც დაცემის ხმა ყრუ და ნაკლებად მკვეთრი იყო. ოღონდ თავი ვერ დაიჭირა საკმარისად ფრთხილად და იატაკზე მოუხვდა; და მან, ტკივილისაგან გამწარებულმა, თავი ნოხს გაუხახუნა.

„იქ რაღაც გადმოვარდა“, — თქვა რწმუნებულმა მარცხნივ მეზობელ ოთახში. გრეგორმა სცადა წარმოედგინა შესაძლებელი თუ იყო, რწმუნებულსაც შემთხვევოდა იმის მსგავსი რამ, რაც მას დღეს დაემართა. კაცმა რომ თქვას, ამაში არაფერი იყო შეუძლებელი. მაგრამ თითქოსდა ამის პასუხად რწმუნებულმა მეზობელ ოთახში რამდენიმე მტკიცე ნაბიჯი გადადგა და ლაქის ჩექმები ააჭრიალა. მარჯვნივ მეზობელ ოთახიდან და ეჩურჩულებოდა გრეგორს: „გრეგორ, რწმუნებული მოვიდა“. „ვიცი“, — უჩუმრად თქვა გრეგორმა. იგი ვერ ბედავდა ხმის აწევას ისე, რომ დას გაეგონა.

„გრეგორ, — დაუძახა ბოლოს მამამ მარცხენა ოთახიდან, — ბატონი რწმუნ-

ებული მობრძანდა და კითხულობს რატომ არ გაემგზავრე დილის მატარებლით. ჩვენ არ ვიცით, რა ვუპასუხოთ. ამას გარდა, მას პირადად შენთან ლაპარაკი სურს. ამიტომაც გთხოვ, გაალოკარი. იგი იმდენად დიდსულოვანი იქნება, რომ ოთახის არეულობას გვაპატიებს“. „დილა მშვიდობისა, ბატონო ზამზა“, — თავაზიანად ჩაურთო რწმუნებულმა. „იგი შეუძლოდა“, — უთხრა რწმუნებულს დედამ, სანამ მამა კარებთან ლაპარაკს განაგრძობდა. „მენდეთ, ბატონო რწმუნებულო, იგი ნამდვილად შეუძლოდა. ასე რომ არ იყოს, გრეგორი დილის მატარებელს არ ჩამორჩებოდა, მას ხომ სხვა არაფერი ახსოვს, თუ არა თავისი სამსახურებრივი მოვალეობა. მე, ცოტა არ იყოს, ვუჯავრდები კიდევაც, როცა იგი საღამოობით არსად მიდის ხოლმე. მან ახლა ქალაქში რვა დღე დაჰყო და ყოველ საღამოს შინ იჯდა. ზის ხოლმე მაგიდასთან და გაზეთს კითხულობს ან მატარებლის განრიგს სწავლობს. მისი გასართობი ისაა, რომ ზოგჯერ ფიცრების გამოხერხვას ჰკიდებს ხელს. ამ ორი-სამი საღამოს განმავლობაში მან, მაგალითად, პატარა ჩარჩო გამოსჭრა; თქვენ გაგიკვირდებათ, ისეთი ლამაზი ჩარჩოა. მის ოთახში ჰკიდია; ახლავე ნახავთ, როგორც კი გრეგორი კარს გააღებს. მე მოხარული ვარ, თქვენ რომ მობრძანდით, ბატონო რწმუნებულო; უთქვენოდ ჩვენ ვერც ვაიძულებდით მას კარი გაეღო; იგი ერთობ ჯიუტია; და, რა თქმა უნდა, ამასთანავე შეუძლოდაცა, — მიუხედავად იმისა, რომ მან ეს უარყო ამ დილით“. „ახლავე გამოვალ“, — ფრთხილად თქვა გრეგორმა, ისე, რომ არ შერხეულა, რათა მათი საუბრისაგან არაფერი გამორჩენოდა. „სხვაგვარად, ქალბატონო, მე არც შემიძლია ავხსნა ყოველივე ეს, — თქვა რწმუნებულმა, — იმედი ვიქონიოთ, რომ იგი არც ისე სერიოზული ავადმყოფია. თუცა „მეორეს მხრივ, ისიც უნდა შევნიშნო, რომ ჩვენ მოხელეები, — სამწუხაროა ეს თუ საბედისწერო, — საქმის ხათრით

იძულებული ვართ ხოლმე უბრალოდ დავძლიოთ და უგულვებლევყოთ მსუბუქი ავადმყოფობა“. „მას, ბატონო რწმუნებულს, უკვე შეუძლია შემოსვლა?“ — მოუთმენლად იკითხა მამამ და კვლავ დაუკაკუნა: „არა“, — თქვა გრეგორმა. მარცხნივ, მეზობელ ოთახში, უსიზმოვნო დუმილი ჩამოწვა, ხოლო მარჯვენა ოთახიდან დის სლუკუნის მოისმა.

რატომ არ გადიოდა სხვებთან და? იგი, ალბათ, ახლახან წამომდგარიყო ლოგინიდან, ჯერ ჩაცმაც არ დაეწყო. ნეტავი რატომ ტიროდა იგი! იმიტომ ხომ არა, რომ გრეგორი არ დგებოდა და რწმუნებულს არ უშვებდა ოთახში, იმიტომ ხომ არა, რომ ადგილის დაკარგვის საფრთხე ელოდა და ამის შემდეგ მისი შეფი მშობლებს ძველი პრეტენზიებით შეაწუხებდა? მაგრამ ყოველივე ეს ხომ ნაადრევი შემფოთებაა. გრეგორი ჯერჯერობით აქ იყო და სულაც არ ფიქრობდა ოჯახის მიტოვებას. ახლა იგი ნოხზე იწვა და მისი ამგვარი მდგომარეობის შემხედვარე ვერავინ მოსთხოვდა რწმუნებულის ოთახში შემოსვლებას, ხოლო ამ მცირედი არათავაზიანობის გამო, რომლის გასამართლებელი საბუთიც შემდეგში იოლად მოიძებნებოდა, მართლა ხომ არ დაითხოვდნენ გრეგორს. მას მიაჩნდა, რომ უფრო გონივრული იქნებოდა; თავი დაენებებინათ მისთვის და არ შეეწუხებინათ ტორილითა და თხოვნით, მალე გამოსულიყო ოთახიდან. მაგრამ აქ რაღაც გაუგებრობას ჰქონდა ადგილი, რაც მათს საქციელს ამართლებდა.

„ბატონო ზამზა, — ხმამაღლა დაუძახა რწმუნებულმა, — რა მოხდა? ჩაკეტილხართ თქვენს ოთახში, გვიბასუხებთ მხოლოდ „ჰოსა“ და „არას“, ტყუილუბრალოდ აშფოთებთ თქვენს მშობლებს და, — ესეც გავიხსენოთ სხვათაშორის, — სრულიად გაუგებარი მიზეზით თავს არიდებთ სამსახურებრივი მოვალეობის აღსრულებას. მე თქვენ გელაპარაკებით თქვენი მშობლებისა და შეფის სახელით, დაბეჯითებით გთხოვთ დაუ-

ყოვნებლივ მოგვცეთ ყოველივეს ახსნა-განმარტება. მე ფრიად გაოცებული ვარ. მე თქვენ დინჯ, ჰკუადამჯდარ კაცად მიმაჩნდით, თქვენ კი მოულოდნელად სრულიად უცნაური ხასიათი გამოამჟღავნეთ. მართალია, უფროსმა ამ დილით თქვენი დაუდევრობის სავარაუდო ახსნა მომაწოდა — ეს ეხებოდა თქვენდამი ამას წინათ მინდობილ ინკასოს, — მაგრამ მე მზად ვიყავი პატიოსანი სიტყვა მიმეცა, რომ ეს ახსნა სინამდვილეს არ შეეფერებოდა. ხოლო ახლა. როცა თქვენს უცნაურ ჯიუტობას ვხედავ, აღარავითარი ხალისი აღარ მაქვს, რომ კვლავაც დაგიცვათ. სხვათა შორის, თქვენი მდგომარეობა აღარც ისე მტკიცეა. თავდაპირველად მინდოდა ყოველივე ეს პირისპირ ლაპარაკში გამემხილა, მაგრამ როცა თქვენ აქ ტყუილუბრალოდ დროს მაკარგვინებთ, უკვე აღარ ვიცი, რატომ უნდა შევიკავო თავი და არ მოვახსენო თქვენს მშობლებსაც. თქვენი საქმიანობა ბოლო ხანებში სრულიად არადაამაკმაყოფილებელი იყო. მართალია, ახლა არ არის წელიწადის ის დრო, როცა შესაძლებელია დიდი მასშტაბის საქმის წამოწყება, მაგრამ არ არსებობს პერიოდი, როცა საერთოდ სრულიად შეუძლებელი იყოს ეს. დიად, ბატონო ზამზა, ასეთი პერიოდი არ უნდა არსებობდეს“. — „კი მაგრამ, ბატონო რწმუნებულო, — დაიძახა მოთმინებადაკარგულმა გრეგორმა, რომელსაც აღელვებისაგან ყოველივე დაავიწყდა, — ახლავე გავაღებ. ოდნავ შეუძლოდ ვიყავი, თავბრუ მეხვეოდა, ამან შემეშალა ხელი და დროზე ვერ წამოვდექი. ახლაც კიდევ ლოგინში ვწევარ. მაგრამ უკვე სავსებით საღად ვგრძნობ თავს. ახლავე წამოვდგები, მხოლოდ ერთი წამით იქონიეთ მოთმინება! ჯერ არც ისე კარგად ვყოფილვარ, როგორც მეგონა. მაგრამ არა მიშავს. არ ვიცი, რა დამემართა! ჯერ კიდევ გუშინ საღამოს სავსებით ჯანსაღად ვიყავი, მშობლები დამემოწმებინან, თუმცა უკეთ რომ ვთქვამთ, გუშინვე გამიჩნდა რაღაც წინათგრძნობა.

შესაძლოა, შემჩნეოდა კიდევაც. ნეტავი რატომ არ შევატყობინე სამსახურში! მაგრამ ასეთ შემთხვევებში ხომ ყოველთვის იმას ვფიქრობთ, რომ ავადმყოფობას ფეხზე გადავიტანთ. ბატონო რწმუნებულო! დაინდეთ ჩემი მშობლები! მე ხომ არ დამიმსახურებია ასეთი საყვედურები; ჩემთვის ხომ აქამდე არაფერი უთქვამთ ამის მსგავსი. თქვენ, ალბათ, არ გაეცანით ბოლო შეკვეთებს, რომლებიც მე გამოვაგზავნე. ამას გარდა, მე გავემგზავრები კიდევ რვა საათის მატარებლით, რამდენიმე საათის დასვენებამ ძალა დამიბრუნა. ნულარ დაყოვნდებით, ბატონო რწმუნებულო; მე ახლავე გეახლებით კონტორაში, პატივი დამდეთ და ჩემს უფროსს მოახსენეთ ყოველივე ეს!“

ამასობაში სანამ გრეგორი ამ სიტყვებს აფრქვევდა ისე, რომ ხეირიანად თვითონაც არ ესმოდა, რას ლაპარაკობდა, საწოლში გავარჯიშებული, იოლად მიცოცდა სკივრთან; ახლა ცდილობდა მას მიყრდნობოდა და წელში გამართულიყო. გრეგორს, მართლაც, უნდოდა კარი გაეღო, მათ წინაშე გამოჩენილიყო და რწმუნებულთან საუბარი გაეხატა; აინტერესებდა რას იტყოდნენ მისი დანახვისას; თუკი შეშინდებოდნენ, მაშინ გრეგორს ეხსნებოდა ყოველგვარი პასუხისმგებლობა და შეეძლო დამშვიდებულიყო; ხოლო თუკი მშვიდად შეხვდებოდნენ, მაშინ აღარც მას ექნებოდა აღელვების საბაბი და რვა საათის მატარებელსაც მიუსწრებდა. თავდაპირველად, იგი რამდენიმეჯერ დაცურდა გლუვი სკივრიდან, მაგრამ ბოლოს ტანი აიქნია და წელში გაიმართა. იგი უკვე ყურადღებას აღარ აქცევდა სხეულის ქვედა ნაწილის მწვავე ტკივილებს; იქვე ახლო სკამის ზურგს მიაწვა და კიდებზე ფეხებით ჩაებლაუჭა. ახლა უკვე სხეული დამორჩილებული იყო. ამ დროს რწმუნებულის ლაპარაკი მოესმა და გაჩუმდა.

„გაიგეთ რამე? — ჰკითხა რწმუნებულმა მშობლებს, — ხომ არ გვასულელებს?“ ღვთის გულისათვის, — წამოი-

ძახა ატირებულმა დედაჰ, — იგი ალბათ, მძიმე ავადმყოფია და ჩვენ კი ასე ვაწვალებთ. გრეტა! გრეტა! — დაიყვირებოდა მან ბოლოს. „დედა?“ შეეპასუხა და მეორე მხრიდან. მათ ლაპარაკს გრეგორის ოთახს აკავშირებდა. — „ახლავე ექიმთან წადი. გრეგორი ავადაა. ექიმთან, სასწრაფოდ. ხომ გაიგონე გრეგორის ლაპარაკი“. „ეს ცხოველის ხმა იყო“, დედის ყვირილთან შედარებით საგრძნობლად წყნარად თქვა რწმუნებულმა. „ანა! ანა!“ — გასძახა მამამ წინაოთახის იქით, სამზარეულოში, და ტაში შემოკრა, — ახლავე ზეინკალი მოიყვანე!“ — ორივე ქალმა კაბის შრიალით გაირბინა წინაოთახში (ასე სწრაფად მაინც როგორ ჩაიძვრა გრეტამ?); სადარბაზო კარი გააღეს, მერე დახურვის ხმა აღარ მოისმა, ალბათ, ღიად დატოვეს; ასე იქცევიან ხოლმე იმ სახლში, სადაც დიდი უბედურება ხდება.

გრეგორი კი ბევრად უფრო დამშვიდდა. მის ლაპარაკს სხვები აღარ იგებდნენ, ხოლო მისთვის აღრინდელი ზე გასაგები გახდა; ალბათ, იმიტომ რომ ყური შეაჩვია. სხვები თვლიდნენ რომ მას ყველაფერი რიგზე არა ჰქონდა და მზად იყვნენ დახმარების აღმო საჩენად. მტკიცედ და დაჯერებულად გაცემულმა განკარგულებებმა გრეგორს ზე კეთილი ზეგავლენა მოახდინა, მან თავი კვლავ ადამიანთა შორის იგულვა და ორივესაგან — ექიმისა და ზეინკლისაგან, — ისე, რომ მაინცდამაინც ვერც ან სხვაგვება მათ ერთმანეთისაგან, სასწრაფოდ ულს მოელოდა. მოახლოებული გადაამწყვეტი საუბრისათვის რომ შესაფერი მკაფიო ხმა შეემზადებინა, რამდენჯერმე ჩაახველა, მაგრამ, რაც შეიძლება, ყრუდ, რადგან, შესაძლოა, მის ჩახველებასაც აღარ ჰქონდა ადამიანურ ხმოვანება. ამასობაში მეზობელ ოთახში სრული სიჩუმე ჩამოვარდა. შესაძლოა, მშობლები რწმუნებულთან ერთად მაგიდას უსხდნენ და ჩურჩულდებოდნენ, ან იქნებ კარებს მოყრდნობოდნენ და უსმენდნენ.

გრეგორი ნელნელა სკამიანად მიჩოქ

და კარებთან. მერე სკამი მიატოვა და კარებს მიახტა. ფეხის გულეებზე რაღაც წებოვანი ნივთიერება. ეცხო, 'ამან შეუწარჩუნა გამართული მდგომარეობა,—ცოტახანი შეისვენა, მერე პირით გასაღების გადაბრუნებას შეუდგა. ჩანდა, რომ კბილები არა ჰქონდა,—რითი ჩასჭიდებოდა გასაღებს? — ამისათვის მას საკმაოდ ღონიერი ყბები აღმოაჩნდა. მათი დახმარებით, მართლაც, აამოძრავა გასაღები; ამასთანავე ყურადღება არ მიუქცევია, რომ რაღაც დაიშავა; პირიდან მოყავისფრო სითხე მოსდიოდა, გასაღებს მიჰყვებოდა და იატაკზე წვეთავდა. „ყური უგდეთ,—თქვა მეზობელ ოთახში რწმუნებულმა,—გასაღებს ატრიალებს“. ამან გრეგორი ძალზე გაამხნევა. მაგრამ უმჯობესი იქნებოდა, რომ ყველას, მათ შორის, მამასაც და დედასაც, მიეძახებინათ: „მარჯვედ, გრეგორ, აბა, დააწეკი, დააწეკი კლიტეს!“ წარმოიდგინა, რომ ყველანი გაფაციცებით ადევნებდნენ თვალყურს მის მუშაობას, და მთელის ძალით, თავდავიწყებით ჩასჭიდა პირი გასაღებს. გასაღების ბრუნვის შესაბამისად კლიტის გარშემო დაცეკვავდა. გასაღებზე პირით ჩასჭიდული გამართულ მდგომარეობას ინარჩუნებდა. ხან დაეკიდებოდა გასაღებს, ხანაც დააწევებოდა ტანის მთელი სიმძიმით. ბოლოს კლიტის გაღების მკვეთრმა ხმამ ერთბაშად გამოაფხიზლა გრეგორი, ღრმად ამოისუნთქა და წარმოსთქვა: „მაშ, ზეინკალი აღარ დამჭირდა“... და კარი რომ გაეღო, თავით სახელურს დააწვა.

რამდენადაც კარი ამგვარი წესით გააღო, იგი ჯერ დამალული იყო და არა ჩანდა, თუმცა კარი საკმაოდ ფართოდ გახსნილიყო. თავდაპირველად ცალი საგდულისათვის უნდა შემოეარა, თანაც ძალზე ფრთხილად, თუ არ უნდოდა, რომ ოთახში შესვლისას ზურგზე დანარცხებულიყო. იგი ამ ძნელი მოძრაობით იყო გართული და დრო არა ჰქონდა სხვა რაიმესათვის მიექცია ყურადღება, როცა რწმუნებულის ხმამალალი წამოძახება გაიგონა: „ოჰ!“ ეს ქა-

რის უტილსა ჰგავდა. გრეგორმა დაინახა იგი, რწმუნებული ყველაზე ახლოს იდგა კარებთან, დაღებულ პირზე ხელი მიეფარებინა და უკან-უკან იხევდა, თითქოს რაღაც უხილავი ძალა ეწეოდა. იქვე დედა იდგა, რწმუნებულის იქ ყოფნის მიუხედავად, თმიაჩეჩილი, გულზე ხელები დაეკრიფა; მან ჯერ მამას შეხედა, მერე ორი ნაბიჯი გადმოდგა გრეგორისაკენ და თავდახრილი და სახედამალული ერთბაშად ჩაიკეცა ფართოდ გაშლილ კაბის კალთებში; მამამ მუშტი შეკრა და გამწყრალი გამომეტყველება მიიღო, თითქოს უნდოდა გრეგორი ისევ თავის ოთახში გაეძევებინა; მერე შეცბუნებულად მიმოიხედა, თვალებზე ხელები აიფარა და ატირდა ისე, რომ მისმა ძალუმმა მკერდმა რყევა დაიწყო.

გრეგორს აღარ უცდია სასტუმრო ოთახში შესვლა, საგდულზე დაეყრდნო ისე, რომ მხოლოდ ნახევარი ტანი და გვერდზე გადახრილი თავი მოუჩინდა. ამასობაში სინათლემ საგრძნობლად იმატა. ქუჩის გაღმა მხარეს უკვე სავსებით გარკვევით მოჩანდა უშველებელი მუქნაცრისფერი შენობის — საავადმყოფოს ნაწილი, ფასადზე მწყობრად გამწკრივებული, გამოკვეთილი ფანჯრებით. ისევე წვიმდა, ოღონდ ახლა უფრო მსხვილი, ცალ-ცალკე დასანახი წვეთები ცვივოდა. მაგიდა ჭურჭლით იყო სავსე, რადგან მამას ძირითად ტრაპეზად მიაჩნდა დილის საუზმე, რომელსაც საათობით აგრძელებდა ხოლმე გაზეთების კითხვაში. მოპირდაპირე კედელზე გრეგორის ფოტოსურათი ეკიდა, სამხედრო სამსახურში ლეიტენანტად ყოფნისას გადაღებული, ხელი დაშინაზე ედო, უზრუნველად იღიმებოდა და გამომეტყველებით თავისი სამხედრო პოზისა და მუნდირისადმი პატივისცემას მოითხოვდა. წინაოთახის კარი ღია იყო; ღია იყო, აგრეთვე, სადარბაზო კარიც, საიდანაც კიბის ბაქანი და დაბლა ჩამავალი კიბის დასაწყისი მოსჩანდა.

„მაშ,—თქვა გრეგორმა, თან გრძობდა, რომ იგი ერთადერთი იყო, რომელ-

მაც სიმშვიდით შეინარჩუნა,—მე ახლავე ტანთ ჩავიცვამ, ნიმუშებს ჩავალაგებ და გავემგზავრები. თქვენ გინდათ, რომ გავემგზავრო? გინდათ? თქვენ ხედავთ, ბატონო რწმუნებულო, მე არა ვარ ჯიუტი და ხალისით ვმუშაობ; მოგზაურობა თუმცა დამტანჯველია, მაგრამ მე არ შემიძლია მოგზაურობის გარეშე ცხოვრება. სად მიდინარა, ბატონო რწმუნებულო? სამსახურში? ჰო? ყოველივეს ისე მოახსენებთ, როგორც იყო? ზოგჯერ შესაძლოა, კაცმა დროებით დაჰკარგოს შრომის უნარი, მაგრამ სწორედ მაშინ გვევალება, გავიხსენოთ მისი ადრინდელი მუშაობა და ვიფიქროთ, რომ იგი მომავალში დაბრკოლებათა გადალახვის შემდეგ, კიდევ უფრო მუყაითად იმუშავებს. მე ფრიად დავალბებული ვარ უფროსისაგან. თქვენ ეს კარგად მოგეხსენებათ. მეორეს მხრივ, მე ჩემს მშობლებსა და დაზე ზრუნვა მაკისრია. მე გასაჭირში ვარ, მაგრამ უთუოდ თავს დავაღწევ. ოღონდ თქვენ ნუ გამბრთულებთ მდგომარეობას. მხარი დამიჭირეთ სამსახურში! მე ვიცი, კომივოიაჟერები მაინდამაინც არ უყვართ. ფიქრობენ, რომ ისინი ბევრ ფულს აკეთებენ და მშვენიერად ცხოვრობენ. ვერ მიმხვდარან, რომ ეს ცრურწმენაა. თქვენ კი, ბატონო რწმუნებულო, უკეთ გაგეგებათ ყოველივე ეს, უკეთ, ვინემ სხვებს, ჩვენ შორის დარჩეს და, უკეთ, ვინემ თვითონ უფროსსაც, რომელიც როგორც მეპატრონე, იოლად შეიძლება შეცდეს თავისი ხელქვეითის საზარალოდ. თქვენ ისიც კარგად იცით, რომ კომივოიაჟერი, რომელიც მთელი წლის განმავლობაში ფირმის გარეშე იმყოფება, იოლად შეიძლება გახდეს სხვადასხვა ჭორისა, შემთხვევითობისა და უსაფუძვლო ბრალდების მსხვერპლი, რომელთაგანაც თავის დაცვა მისთვის საგსებით შეუძლებელია; ასეთ საშიშროებათა შესახებ კომივოიაჟერმა მეტწილად არაფერი იცის და მათ შავნე შედეგებს მხოლოდ მაშინ განიცდის საკუთარ ტყავზე, როცა მოგზაურობის დასასრულს დაქანცული შინ

ბრუნდება. ბატონო რწმუნებულო, ნუ წახვალთ მანამ, სანამ თუნდაც ერთი სიტყვით არ მაგრძნობინებთ, რომ ნაწილობრივ მაინც მამართლებთ!“

მაგრამ რწმუნებულო გრეგორის ლაპარაკის დაწყებისთანავე ზურგი შეაქცია მას, მხარი უტოკავდა და ყურთუკუღმა ტუჩებგამობერილი უყურებდა. გრეგორის ლაპარაკის დროს იგი ერთი წამითაც არ შეჩერებულა, კარებისაკენ მიიწევდა და თან გრეგორს თვალს არ აცილებდა; მაგრამ მიიწევდა ძალზე ნელა, ისე, თითქოს ოთახის დატოვება რაღაც იდუმალი კანონით იყო აკრძალული. იგი უკვე წინაოთახში გავიდა და სასტუმრო ოთახიდან უკანასკნელი ნაბიჯის გადადგმისას ფეხი ისე შეცრად მოსწყვიტა იატაკს, თითქოსდა ტერფი დასწვოდეს. ხოლო წინაოთახში გასულმა მარჯვენა ხელი შორს, კიბისაკენ გაიწვდინა, თითქოს იქ რაღაც ხეციური ნეტარება ელოდა.

გრეგორი ხედავდა, რომ არასგზით არ შეიძლებოდა ამ გუნებაზე რწმუნებულის გაშვება, თუ უნდოდა, სამსახურში მთლად არ წახდენოდა საქმე. მშობლებს ეს კარგად ვერ შეეგნოთ; მათ წლების განმავლობაში ისეთი შეხედულება შეექმნათ, აითქოს გრეგორს თავისი ადგილი სამსახურში მთელი ცხოვრების მანძილზე მტკიცედ ჰქონდა უზრუნველყოფილი, ამას გარდა ახალი საზრუნავით შეფიქრიანებული მამა სრულიად დაჰკარგეს მიხვედრის უნარი. გრეგორი კი ყველაფერს ხედავდა; საჭირო იყო რწმუნებულის დაკავება, დამშვიდება, დარწმუნება და, ბოლოსდაბოლოს, მისი გულის მონადირება. ამისაგან იყო დამოკიდებული გრეგორისა და, აგრეთვე, მთელი ოჯახის მომავალი! ნეტავი გრეტა მაინც ყოფილიყო აქ ამ დროს! იგი ჰკვირნი გოგოა; მან ჯერ კიდევ მაშინ დაიწყო ტირილი, როცა გრეგორი მშვიდად იწვა ზურგზე; და, ცხადია, რწმუნებულო, რომელიც ქალების მოყვარულ კაცად იყო ცნობილი, დამორჩილებოდა მას; გრეტა ჩაკეტავდა სადარბაზო კარებს

და წინათახშივე მოელაპარაკებოდა რწმუნებულს, უთუოდ მოახერხებდა მის კადარწმუნებას. მაგრამ, სამწუხაროდ, სწორედ გრეტა არ იყო ახლა სახლში; ამიტომ თვითონ გრეგორს უნდა ემოქმედა. და იმის გათვალისწინების გარეშე, რომ ჯერ არ იცოდა, მოძრაობის როგორი უნარი გააჩნდა და ამასთანავე, შესაძლოა, მისი ლაპარაკიც კვლავ გაუგებარი იყო, მოსცილდა საგდულს და ღია კარებში გასვლა დააპირა. გეზს იღებდა რწმუნებულისაკენ, რომელიც უკვე კიბის ბაქანზე გასულიყო და სასაცილოდ ჩაბლაუჭებოდა მოაჯირს; მაგრამ გრეგორმა თავი ვერ შეიმაგრა, ამოდო მოიძია საყრდენი, წამოიყვინა და თავის მრავალრიცხოვან ფეხებზე დაეცა. ეს მოხდა თუ არა, ამ დილით პირველად იგრძნო, რომ მისი სხეული მოხერხებულ მდგომარეობაში იმყოფებოდა. ფეხებმა მტკიცე ნიადაგი იპოვეს და, როგორც სიამოვნებით შენიშნა, სავსებით ემორჩილებოდნენ; თვითონვე ეწეოდნენ იქეთკენ, საითაც წასვლას აპირებდა. გრეგორი ახლა უკვე იმას ფიქრობდა, რომ მის გასაჭირს, სადაცაა, სრულიად მოეღებოდა ბოლო. მაგრამ სწორედ იმ დროს, როცა დედა სავსებით გამოთიშული ჩანდა, გრეგორი კი მის წინ ბარბაცებდა, ერთბაშად წამოხტა, მკლავები შორს გაიწვდინა, თითები გაფარჩხა და დაიყვინა: „მიშველეთ, ღვთის გულისათვის, მიშველეთ!“ თავი დაბლა დახარა, თითქოს გრეგორისათვის უკეთ შეხედვა უნდოდა, და უაზროდ უკუიქცა. აღარ გახსენებია, რომ მის უკან გაწყობილი მაგიდა იდგა; მაგიდას რომ მიაღწია, თითქოსდა დაბნეულობისაგან, სასწრაფოდ ზედ შემოჯდა; როგორც ჩანდა, ვერც კი შენიშნა, რომ მის გვერდით გადაყირავებული დიდი საყავედან ყავა ნიაღვარით გადმოდინდა და ხალიჩაზე დაიღვარა.

„დედა, დედა“, — წყნარად თქვა გრეგორმა და თვალები მისკენ მიაპყრო.

გრეგორს ერთი წუთით მთლად დაა-

ვიწყდა რწმუნებულის არსებობა; მაგრამ დაღვრილი ყავა რომ დაინახა, თავი ვერ შეიკავა და ყბებითა პაერის რამდენიმე ყლუბი შესვა. ამის დანახვისას დედამ ხელახლა წამოიყვინა, მაგიდიდან ჩამოხტა და მისკენ გამოქანებულ მამას მკერდში ჩაეკრა. მაგრამ გრეგორს ახლა აღარ ეცალა მშობლებისათვის: რწმუნებული უკვე კიბეზე იმყოფებოდა, მოაჯირზე ნიკაპი შემოედო და უკანასკნელად იყურებოდა მისკენ. გრეგორი გამოედევნა, უნდოდა დასწეოდა; რწმუნებულმა, ალბათ, რაღაც იგრძნო, ერთბაშად რამდენიმე საფეხურს გადაახტა და თვალს მიეფარა: „თფუი!“ იყვინა მან ისე, რომ სკამს ყველა სართულს მიაღწია. მამა აქამდე შედარებით ინარჩუნებდა წონასწორობას; სამწუხაროდ, რწმუნებულის გაქცევამ, როგორც ჩანს, მთლად დააბნია; ნაცვლად იმისა, რომ რწმუნებულს გამოედევნებოდა, ანდა, უკიდურეს შემთხვევაში, გრეგორისათვის მაინც მიეცა ამისი საშუალება; რწმუნებულის მიერ შლაპასა და პალტოსთან ერთად სკამზე დატოვებულ ხელჯოხს სწვდა მარჯვენა ხელით, მაგიდიდან გაზეთი აიღო, ფეხები ააბაკუნა და ხელჯოხისა და გაზეთის ქნევით ცდილობდა გრეგორი უკანვე თავის ოთახში შეედენა. გრეგორის ვერავითარმა თხოვნამ ვერ გასჭრა, მამას არც ესმოდა მისი თხოვნა; რა საცოდავადაც არ უნდა ექნია თავი გრეგორს, მამა სულ უფრო და უფრო უმატებდა ფეხების ბაკუნს. ამასობაში დედას, მიუხედავად გრილი ამინდისა, ფანჯარა ფართოდ გაეღო და ქუჩისკენ თავგადაგდებული, სახეს ხელებში მალავდა. ქუჩისა და კიბის შორის ძლიერი გამკრავი ქარი გაჩნდა, ფარდები აფრიალდა, გაზეთები აშრიალდა მაგიდაზე, რამდენიმე ფურცელი იატაკისკენ გაფრინდა; მამა შეუბრალებლად უტევდა გრეგორს და ველურივით შიშინებდა. გრეგორი კი ძალზე ნელა იხევდა, რადგან უკან-უკან სიარულში ჯერ სრულიადაც არ იყო გაწაფული. შემობრუნება რომ გაეებდა, მაშინვე თავის ოთახში აღმო-

ჩნდებოდა; მაგრამ ემინოდა შემოტრი-
ალებისას დროის დაკარგვით მოთმინე-
ბიდან არ გამოეყვანა მამა და მისი
ჯოხისაგან ზურგსა და თავში სასიკვ-
დილო დარტყმა არ მიეღო. ბოლოს და
ბოლოს სხვა გამოსავალი მაინც არა
რჩებოდა, რადგან შენიშნა, რომ უკან
სვლისას გარკვეული მიმართულების
შენარჩუნებასაც ვერ ახერხებდა. და
რაც შეეძლო, სწრაფად, ნამდვილად კი
ერთობ ნელა, დაიწყო შემობრუნება,
თან მამას არ აცილებდა შეშინებულ
მზერას. მამა, ალბათ, მიუხვდა კეთილ
განზრახვას, ხელი არ შეუშლია, პირი-
ქით, შორიდან ხელჯოხის წვერით დი-
რიჟორობდა კიდევაც მის მოძრაობას.
ოდნოდ ნეტავი ყოველივე ამას თან
არ ხლებოდა მამის აუტანელი შიშინი-
ეს შიშინი გრეგორს თავგზას უბნევდა.
უკვე თითქმის მთლად შემობრუნებუ-
ლი იყო, როცა შიშინმა დააბნია და
ოდნავ ისევ უკან შეტრიალდა. ბოლოს,
როგორც იქნა, კარამდე მიადწია; მაგ-
რამ აქ გამოიჩინა, რომ მისი სხეული
ზედმეტად ფართო ყოფილა და კარში
გატევა გაუჭირდებოდა. მამას, ცხადია,
ოდნავადაც არ მოჰგონებია მეორე საგ-
დულიც გამჩეღო, რათა გასაქანი მიეცა
გრეგორისათვის. მას მხოლოდ ერთი
აკვიატებული აზრი ჰქონდა, — რაც შე-
იძლება, მალე გასულიყო გრეგორი თა-
ვის ოთახში. არავითარ შემთხვევაში არ
მოითმენდა იმ საფუძვლიან მზადებას,
რომელიც სჭირდებოდა გრეგორს, რა-
თა გამართულიყო და ასე გატეულიყო
კარებში. პირიქით, ახლა იგი განსაკუთ-
რებული ხმაურით წინ მიერეკებოდა
გრეგორს, თითქოს არავითარი დაბრკო-
ლება არ ყოფილიყო. ხმა, რომელიც
გრეგორის ზურგს უკან მოისმოდა, უკვე
აღარ ვაჟდა მხოლოდ მამის ხმას; ეს უკ-
ვე ნამდვილად აღარ იყო ხუმრობა; და
გრეგორიც თავგანწირვით შეეტენა კა-
რებში. სხეულის ერთი მხარე მალლა
აეწია და ფერდი დაუწყლულდა. წყლუ-
ლისგან თეთრ კარს საზიზღარი ლაქე-
ბი დააჩნდა. მერე კარში გაიხსიჩრა და
დამოუკიდებლად განძრევა აღარ შეეძ-

ლო; ცალ მხარეს ფეხები ჰაერში ცახ-
ცახით ჩამოეკიდა, ხოლო მეორე მხარეს
მტკივნეულად მიეჭყლიტა იატაკს; მა-
შინ მამამ უკნიდან, ახლა, მართლაცდა,
შვების მომგვრელი დარტყმით, ძლიე-
რად უბიძგა და გრეგორი სისხლდადუ-
ნილი ოთახში ღრმად შევარდა. კარი
ხელჯოხით მიაჯახუნეს; ბოლოს, რო-
გორც იქნა, სიჩუმე დამყარდა.

II

შებინდებისას გრეგორს გამოეღვიძა;
ღრმად და უგრძნობლად ეძინა. მალე,
ალბათ, ისედაც გაიღვიძებდა, რადგან
საკმარისად დასვენებულად და გა-
მოძინებულად გრძნობდა თავს; მაგ-
რამ მაინც ფიქრობდა რომ ვილა-
ცის მსუბუქი ნაბიჯისა და მერე წი-
ნა ოთახში გამავალი კარის ფრთხილი
დახურვის ხმებმა გამოაღვიძეს. მალლა
ჰერსა და ავეჯის ზედა ნაწილებს ქუ-
ჩიდან ელექტრონათურების მკრთალი
შუქი ალაგ-ალაგ ეცემოდა; მაგრამ და-
ბლა გრეგორთან სრულიად ბნელოდა.
გრეგორი კარებთან მიცოცდა, უნდოდა
შეეტყო, რა მდგომარეობა იყო გარეთ;
ნელნელა მიცოცდა, ჯერ კიდევ მოუხერ-
ხებლად ხმარობდა საციცებს, რომელ-
თა ფასიც მან ახლა გაიგო პირველად.
სხეულის მარცხენა მხარე გადაქცეოდა
ერთიან ნაჭრილობევად, რომელიც
უსიამოვნოდ სწიწკნიდა; ამიტომაც
იგი, მიუხედავად ფეხების ორმხრივი
რიგისა, მაგრად კოჭლობოა. ერთი ფე-
ხი, — საოცარია, რომ მხოლოდ ერ-
თი — ამ დილანდელი ინკიდენტის შე-
დეგად მძიმედ დაშავებოდა და უსი-
ცოცხლოდ ეთრეოდა იატაკზე.

კართან მისვლისას მიხვდა, თუ რა
ეწეოდა მაინცდამაინც კარისკენ; ეს რა-
ღაც საკვების სუნი ყოფილა. იქ ტკბილი
რძით სავსე ჯამი იდგა, რომელშიაც თე-
თრი პურის პატარა-პატარა ნაჭრები ტიფ-
ტივებდა. გრეგორმა სიხარულისაგან ლა-
მის სიცილი დაიწყო; მას ახლა დილან-
დელზე უფრო მეტად შიოდა; თავი ისე
ღრმად ჩაჰყო რძეში, რომ თითქმის თვა-

ლებიც შიგ ჩაემალა; მაგრამ იმედგაც-
რუიბულომა თავი მაშინვე ამოჰყო. არა
მხოლოდ იმიტომ, რომ დაზიანებული
მარცხენა მხარე უშლიდა ჭამაში ხელს
(ჭამის დროს ძალზე ქშინავდა და მთელი
სხეული ერყეოდა), არამედ იმიტომაც,
რომ რძე სრულიად აღარ ეგემრიელა;
რძე კი აქამდე მისი საყვარელი სასმე-
ლი იყო, და, ცხადია, დამაც სწორედ
ამიტომ შემოუტანა; ჯამს ზიზღით ზუ-
რგი შეაქცია და უკან, ოთახის შუა-
გულისკენ გაცოცდა.

სასტუმრო ოთახში, როგორც გრე-
გორი კარის ჭუჭრუტანიდან ხედავდა,
გაზი აენთოთ; ჩვეულებრივ დღის ამ
დროისათვის მამა დედასა და ზოგ-
ჯერ დასაც ხმამალა საღამოს გაზეთს
უკითხავდა ხოლმე; ახლა კი სრული
სიჩუმე სუფევდა. შესაძლოა, გაზეთის
ამ კითხვას, რომლის შესახებაც მისთვის
გრეტას ხშირად მოუყოლია და მო-
უწერია ხოლმე, უკვე გადაეჩვივნენ.
მაგრამ ირგვლივ რომ ასეთი სიწყ-
ნარე იყო გამეფებული, თუმცა
კი, ცხადია, ბინა არ იყო ცარი-
ელი. „რა მყუდროდ ცხოვრობდა ჩე-
მი ოჯახი“, გაიფიქრა გრეგორმა და თან
დიდი სიამაყე იგრძნო, რომ ამ მშვენი-
ერ ბინაში მშობლებისა და დის ასეთი
ცხოვრების უზრუნველყოფა მოახერხა.
ნუთუ ახლა ამ სიმყუდროვეს, კეთილ-
დღეობასა და კმაყოფილებას ასე სა-
შინლად მოეღება ბოლო? და გრეგორ-
მა ოთახში დაიწყო აქეთ-იქით ცოცვა,
რათა ამგვარ ფიქრებს აღარ მისცემოდა.

ერთხელ ამ გრძელსა და გაუთავებელ
საღამოს ოდნავ გამოიღო და მაშინვე
მიიხურა ერთ-ერთი კარი; მერე ეს კი-
დევ განმეორდა, ოღონდ ახლა მეორე
კარი გამოაღეს. ჩანდა, ვიღაცას შემო-
სვლა უნდოდა, მაგრამ ვერ გაებედა.
გრეგორმა გადაწყვიტა ამ გაუბედავი
მნახველისთვის შემოსვლა გაებედვინე-
ბინა, ანდა, ყოველ შემთხვევაში, ის მა-
ინც გაეგო, თუ ვინ იყო იგი. ამიტომაც
უშუალოდ სასტუმრო ოთახის კართან
დადგა; მაგრამ კარი მეტად აღარ შე-
მოუღიათ და გრეგორი ამოდ უცდიდა.

დილით ადრე, როცა ყველა კარი ჩაკე-
ტილი იყო, ყველას უნდოდა ოთახში
შემოსვლა, ახლა კი, როცა ერთერთი
კარი თვითონვე გააღო და დანარჩენებ-
საც, ცხადია, მთელი დღის განმავლო-
ბაში გააღებდნენ, აღარავინ შემოდიო-
და მასთან.

სასტუმრო ოთახში სინათლე მხო-
ლოდ გვიან ღამით ჩააქრეს. გრეგორი
მიხვდა, რომ მშობლები და გრეტა აქა-
მდე ფხიზლობდნენ, რადგან ისიც მოე-
სმა, თუ როგორ გადიოდნენ სამივენი
ოთახიდან ფეხის წვერებზე. ცხადი იყო,
რომ დილამდე აღარავინ შემოვიდოდა
გრეგორთან; ამგვარად, მას საკმარისი
დრო ჰქონდა, რომ მშვიდად, ყოველ-
გვარი ხელისშეშლის გარეშე მოეფიქ-
რებინა მომავლის გეგმები. მაგრამ ეს
მალალი გამოცარიელებული ოთახი ში-
შსა გვრიდა, თუმცა კი საამისო მიზეზს
ვერ მიმხვდარიყო. ამ ოთახში ხომ უკ-
ვე ხუთი წელია ცხოვრობს. იგი ოდნავ
დარცხვენილად, ნაწილობრივ გაუცნო-
ბიერებლად მოტრიალდა და დივანქვეშ
შესაძრომად გაემართა. თუმცა კი დი-
ვანი ზურგზე აწვებოდა და თავის მალ-
ლა აღებაც არ შეეძლო, იქ მაინც ერ-
თობ მყუდროდ იგრძნო თავი და მხო-
ლოდ იმას ნანობდა, რომ მთლიანად
ვერ ეტეოდა დივანქვეშ. იქ გაატარა
მან მთელი ღამე თვლელაში, რომელსაც
შიგადაშიგ შიმშილი აფრთხობდა ხოლ-
მე. თვლელაში ზოგჯერ მომავალი დღის-
თვის ზრუნავდა და ეღვიძებოდა რა-
ღაც იმედები, რაც აფიქრებინებდა ხო-
ლმე, რომ ჯერ-ჯერობით დინჯად უნდა
მოქცეულიყო და ცდილიყო დიდი მო-
თმინებითა და ტაქტით ოჯახისათვის
თავისი ახლანდელი მდგომარეობის გა-
მო მიყენებული უსიამოვნებანი შეემ-
სუბუქებინა.

დილაადრიან, როცა ჯერ კიდევ თით-
ქმის ბნელოდა, შემთხვევა მიეცა, მის
მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების
ძალა გამოეცადა; წინაოთახიდან კარი
გამოაღო ღამ და შემოიხედა. მას უკვე
ტანთ ჩაეცვა. ერთხანს ვერ მიაგნო
გრეგორს, მაგრამ როცა კი დივანქვეშ

მეწაშნა (ღმერთო ჩემო, სადმე ხომ
ყოფილიყო, გაფრენა ხომ არ შე-
ქცობო) იმ ზომამდე შეშინდა, რომ თა-
ვი ვერ შეიკავა და კარი მიიჯახუნა. მა-
გრამ მერე თითქოს ინანა ამგვარი საქ-
ციელი; მაშინვე ისევ გამოალო კარი,
ფრთხილად შემოვიდა თითის წვერებ-
ზე, გეგონებოდათ მძიმე ავადმყოფთან
ან ვინმე სრულიად უცხო კაცთან მო-
სულიყო. გრეგორს თავი დივანის კი-
დესთან მიეტანა და ასე აკვირდებოდა
ღის მოქმედებას. ნეტავი თუ შენიშ-
ნავს, რომ მას რძისათვის პირი არ და-
უქარებია, თანაც იმიტომ კი არა, რომ
არა შიოდა; ნეტავი თუ მიხვდება, მის-
თვის უფრო შესაფერი საქმელი მოი-
ტანოს? თვითონ თუ ვერ მიხვდებო-
და, გრეგორი უმაღლესი შიმშილით სიკვ-
დილს არჩევდა, ვიდრე მისი ყურად-
ღების მიპყრობას გაბედავდა; თუმცა
მას ერთი სული ჰქონდა, დივანიდან
გამომძვრალიყო, ფეხებში ჩავარდნოდა
გრეტას და რამე გემრიელი საქმლის
მოტანა ეთხოვნა. მაგრამ გრეტამ მა-
შინვე გაოცებით შენიშნა სავსე ჯამი,
რომლიდანაც რძე ოდნავ დაქცეული-
ყო; ჯამი ხელში აიღო, — თუმცა არა
შიშველ ხელებით, არამედ ჩვრით, —
და ოთახიდან გაიტანა. გრეგორი ძალზე
დააინტერესდა და დააფიქრა იმან, თუ
რას მოიტანდა იგი რძის ნაცვლად; ამ
მხრივ სრულიად სხვადასხვა შესაძლებ-
ლობები არსებობდა. მაგრამ ვერასო-
დეს მიხვდებოდა იმას, რაც დამ თავისი
კეთილი გულის წყალობით გააკეთა;
მან ძველი გაზეთის ფურცლებზე მრავ-
ლად დააწყო სხვადასხვა საქმელები
და ასარჩევად შემოიტანა; ამით უნდო-
და მისი გემოვნება გამოეცნო. აქ იყო
ძველი, შემპალი ბოსტნეული; ვახშმისა-
გან მორჩენილი, გაცივებულ და გამაგ-
რებულ, საწებელში ამოსვრილი ძვლე-
ბი; იყო აგრეთვე ცოტაოდენი ქიშმი-
ში და ნუში; ყველის ნაჭერი, რომელიც
გრეგორმა ორი დღის უკან უვარგისად
გამოაცხადა; გამხმარი პური, კარაქწაც-
ხებული პურის ნაჭერი, კიდევ ერთი
პურის ნაჭერიც ოლონდ კარაქწაცხებუ-
ლი და მარილწყარილი. ამასთანავე,

გრეტამ იქვე წყლით სავსე ჯამიც და-
უდგა, რომელიც ერთხელ და სამუდა-
მოდ გრეგორისათვის იყო განკუთვნი-
ლი. იმისათვის, რომ გრეგორს მისი
თანდასწრებით ჭამა არ მორიდებო-
და, დამ თავაზიანობა გამოიჩინა და
სასწრაფოდ გავიდა ოთახიდან, გასაღე-
ბი გადააბრუნა და კარი ჩაკეტა, რომ
გრეგორს სავსებით თავისუფლად ეგ-
რძნო თავი. გამალებით აფუსფუსდ-
ნენ გრეგორის ფეხები, როცა იგი საქმ-
ლისაკენ გაემართა. ჭრილობებიც სავ-
სებით დაამებული მოეჩვენა. იგი აღა-
რავითარ დაბრკოლებას აღარ გრძობდა,
რამაც გააკვირვა კიდევაც და მოა-
გონა, რომ ამ ერთი თვის წინათ ხელი
ოდნავ გაიჭრა დანით და ეს ჭრილობა
ჯერ კიდევ გუშინწინ საკმაოდ აწუხებ-
და „ნუთუ ახლა მე ნაკლებად მგრძნო-
ბიარე ვარ?“, — გაიფიქრა და თან ხარ-
ბად მიეტანა ყველის ნაჭერს, რომელიც
ყველაზე მეტად იზიდავდა. ისე სიამო-
ვნებით შეექცეოდა საქმელს, რომ თვა-
ლებზე ცრემლები მოსდგომოდა; მან
სწრაფად გაანადგურა ყველი, ბოსტნე-
ული, საწებელი; საღი საქმელი კი სუ-
ლაც არ ეგემრიელებოდა, მათ სუნსაც
ვერ იტანდა: რის შეჭმასაც დააპირებ-
და, საღი საქმლისაგან მოშორებით წაი-
ღებდა და ისე შეექცეოდა. გრეგორს
უკვე კარგახანია დაესრულებინა ჭამა
და იქვე ნებიერად გაწოლილიყო, როცა
დამ ნელა გადააბრუნა გასაღები იმის
ნიშნად, რომ გრეგორი გასცლოდა იქა-
ურობას და უკან დახეულიყო. გრეგო-
რი ამასობაში უკვე თვლემდა, მაგრამ
გასაღების ხმამ შეცრად დააფრთხო;
სასწრაფოდ ისევ დივანის ქვეშ შეძვ-
რა. ახლა ძალზე გაუჭირდა იქ გაძლე-
ბა იმ მცირე ხნის განმავლობაშიც კი,
ვიდრე გრეტა ოთახში იმყოფებოდა;
გაუჭირდა, რადგან უხვი საქმლის წყა-
ლობით სხეული რამდენადმე დამრგვა-
ლებოდა და ამ სივიწროვეში სუნთქვა
უძნელდებოდა. იგი ხუთვის მსუბუქ
შეტევებს ებრძოდა და თან ოდნავ გად-
მოკარკლული თვალებით უყურებდა
გრეტას, რომელსაც აზრადაც არ მოს-
დიოდა, რომ გრეგორს უჭირდა. უყუ-

რებდა; თუ როგორ მუშაობდა გრეტა ცოცხით, როგორ აგროვებდა ერთად ნარჩენებს და არა მხოლოდ ნარჩენებს, არამედ იმასაც, რასაც გრეგორი ზედაც არ მიჰკარებია, თითქოს საჭმელად აღარც ესენი გამოდგებოდა. მერე დამ შეგროვილი ნასუფრალი სასწრაფოდ თულუხჩში ჩაყარა, თულუხჩს ფიცრის სახურავი დაახურა და გარეთ გაიტანა. როგორც კი დამ დასტოვა ოთახი, გრეგორი მაშინვე გამოძვრა დივანის ქვემოდან, თავისუფლად გაიჭიმა და გაიბერა.

ამგვარად ღებულობდა გრეგორი თავის ყოველდღიურ საჭმელს; პირველად დილით, სანამ მშობლებსა და მოახლე ქალს ჯერ კიდევ ეძინათ. მეორეჯერ საერთო სადილობის შემდეგ, რადგან მშობლები ამ დროსაც იძინებდნენ ცოტა ხნით, ხოლო მოახლე ქალს გრეტა გააგზავნიდა ხოლმე რაიმე საქმეზე. ცხადია, არც მათ უნდოდათ, რომ გრეგორი შიმშილით მომკვდარიყო. მაგრამ ისინი, ალბათ, ვერ გადაიტანდნენ, მისი ჭამა-სმის შესახებ იმაზე მეტი რომ გაეგოთ, რაც ყურმოკვრით იცოდნენ; შესაძლოა, გრეტა სწორედ იმაზე ზრუნავდა, რომ მშობლებისათვის ეს მცირე წუხილი მაინც აეცილებინა, რადგან ისინი უამისოდაც საკმარისად იტანჯებოდნენ.

თუ რა საბაბით გაისტუმრეს უკან იმ პირველ დილით ეჭიმი და ზეინკალი, ეს გრეგორმა ველარ გაიგო, რადგან არავინ არაფერს ეუბნებოდა; გრეგორის ლაპარაკი რომ არ ესმოდათ, ეგონათ, არც მას შეეძლო სხვათა ლაპარაკის გაგება. ამიტომაც როცა გრეტა მასთან იმყოფებოდა, გრეგორს მისგან მხოლოდღა ოხვრა და წმინდანებისადმი შიმართული ვედრება ესმოდა ხოლმე. უფრო გვიან, როცა და ასე თუ ისე შეუგუა ყოველივეს, — სრულ შეგუებაზე ლაპარაკი, ცხადია, ზედმეტი იყო, — გრეგორს ზოგჯერ ყური წაუტრავს კეთილგანწყობილი შენიშვნისათვის; „დღეს მოსწონებია საჭმელი“, იტყოდა ხოლმე გრეტა, როცა ნახავდა, გრეგორს მთლად მოუსუფთავებია სუფრა; ხოლო

საწინააღმდეგო შეძთხვევაში, რაც სულ უფრო და უფრო ხშირად მეორდებოდა, თითქმის ნაღვლიანადაც კი შენიშნავდა: „პირიც არ დაუკარებია“.

რახან გრეგორს ახალ ამბებს უშუალოდ არავინ უყვებოდა, მეზობელ ოთახში ლაპარაკს უგდებდა ხოლმე ყურს; ხმას გაიგონებდა, გაიქცეოდა შესატყვისი კარისაკენ და ზედ აეკვროდა. პირველ ხანებში მათი ყოველი საუბარი გრეგორს შეეხებოდა; ორი დღის განმავლობაში რამდენჯერაც კი სუფრას მიუსხდნენ, იმდენჯერ ბჭობა გამართეს, თუ ამიერიდან როგორც უნდა მოქცეულიყვნენ; მაგრამ ტრაპეზასა და ტრაპეზას შორის ინტერვალებშიც ამავე თემაზე მსჯელობდნენ. სახლში ყოველთვის ორი ადამიანი მაინც იყო, რადგან მარტო დარჩენას ვერავინ ბედავდა, ხოლო ყველას ერთად რომ დაეტოვებია ბინა, ეს მთლად შეუძლებლად მიიჩნდათ. ამასთან მოახლე ქალმა (ძნელი იყო თქმა, თუ რამდენად იცოდა მან ყოველივე) მუხლებზე დაჩოქვით შესთხოვა დედას, სამუშაოდან დაეთხოვა; ხოლო როცა დაითხოვეს, ცრემლმორეული მადლობას იხდიდა, თითქოს უდიდესი წყალობა მიეღოს; მერე იფიცებოდა, არავის არაფერს არ ვეტყვიო. გრეტა იძულებული შეიქნა, დედასთან ერთად ემზარეულა. ეს არც ისე ძნელი საქმე გამოდგა, რადგან ისინი თითქმის არაფერს ჭამდნენ. გრეგორს განუწყვეტილად ესმოდა, თუ როგორ თხოვდა ერთი მეორეს; რაიმე შეეჭამა, და მეორე როგორ პასუხობდა: „გმადლობ, საკმარისად გეახელი“. სასმელსაც არ ეკარებოდნენ. გრეტა ხშირად ეკითხებოდა ხოლმე მამას, ლუდი ხომ არ გინდაო, ხალისით თავაზობდა, თვითონ მოგიტანო და როცა მამა ღუმიდა, დაუმატებდა, მეზოვე ქალის გაგზავნაც შეიძლებაო; მაგრამ მამა მტკიცედ იტყოდა: „არა“, და ამის შესახებ საუბარიც შეწყდებოდა.

უკვე პირველ დღესვე განუმარტა მამამ დედას და აგრეთვე დასაც, თუ როგორი იყო ოჯახის ქონებრივი მდგომარეობა და პერსპექტივები. მაგიდიდან

დგებოდა ხშირ-ხშირად და საშინაო სა-
ლაროდან, რომელიც მას ამ ხუთი წლის
წინათ გაკოტრებული ფირმიდან შემო-
რჩა, სხვადასხვა ქვითრები და დავთრე-
ბი გამოჰქონდა. მოისმოდა, თუ როგორ
ალებდა მამა სალაროს და როგორ ჰკე-
ტავდა კვლავ; როცა საჭირო ქალა-
დებს მოსძებნიდა. მამამისის ეს განმარ-
ტებანი ნაწილობრივ შეადგენდნენ იმ
პირველ სასიხარულო ცნობას, რომე-
ლიც მან მიიღო თავისი ტყვეობის პე-
რიოდში. იგი თვლიდა, რომ მამას ფირ-
მიდან აღარაფერი შემორჩენია; ყოველ
შემთხვევაში მამას არაფერი უთქვამს
ამის საწინააღმდეგო და გრეგორიც
არაფერს ეკითხებოდა. გრეგორის ერ-
ოვანური საზრუნავი მაშინ ის იყო,
რომ ყველა ღონე ეხმარა, რათა ოჯახს,
რაც შეიძლება, მალე დავიწყებოდა გა-
ნცდილი მარცხი, რომელმაც ყველანი
სრულ სასოწარკვეთილებაში ჩააგდო.
ამიტომ მან განსაკუთრებული ენთუზი-
აზმით დაიწყო მუშაობა და ერთბაშად
უბრალო ნოქარიდან კომივოიაჟერად
იქცა, რომელსაც ცხადია, ფულის კე-
თების სრულიად სხვა შესაძლებლობე-
ბი ჰქონდა და რომლის ყოველი წარმა-
ტება მაშინვე ნაღდი ფულის სახით გა-
ოცებული, გაბედნიერებული ოჯახის
წევრების წინაშე მაგიდაზე დაიდებო-
და ხოლმე. ეს დიდებული დრო იყო და
იგი შემდეგ არასოდეს განმეორებულა,
ყოველ შემთხვევაში იმ ადრინდელი
ბრწყინვალეობით; თუმცა კი გრეგორი
შემდეგაც კვლავ იმდენ ფულს აკეთებ-
და, რომ მთელი ოჯახის შენახვა შეეძ-
ლო და კიდევ ინახავდა. ამას თანდათან
ყველანი შეეჩვივნენ — როგორც
მამას. ასევე გრეგორიც; ფულს მად-
ლიერების გრძნობით ართმევდნენ ხო-
ლმე და გრეგორიც ხალისით აძლევდა,
მაგრამ განსაკუთრებული გულთბილობა
აღარ იგრძნობოდა. მარტო და იყო
გრეგორთან ძველებურად ახლოს. გრე-
გორს განზრახული ჰქონდა, რომ გრე-
ტა, რომელსაც მისგან განსხვავებით
ძლიერ უყვარდა მუსიკა და ამასთან სა-
კმაოდ კარგადაც უკრავდა ვიოლინოზე,

მომავალ წელს კონსერვატორიაში მიე-
ბარებია. ქალაქში მცირე ხნით დაყოფ-
ნებისას გრეგორი დასთან საუბარში
ხშირად ახსენებდა ხოლმე კონსერვა-
ტორიას, მაგრამ ახსენებდა, როგორც
მშვენიერ ოცნებას, რომლის განხორ-
ციელებაზე ფიქრიც კი შეუძლებელი
იყო; მშობლებს ეს უწყინარი ოცნებაც
არ მოსწონდათ. გრეგორი კი სავსებით
გარკვეულად ფიქრობდა კონსერვატო-
რიაზე და განზრახული ჰქონდა, თავისი
გეგმა შობისწინა სალამოს საზეიმოდ
გაემხილა ოჯახის წევრებისათვის.

ამგვარი, მისი ახლანდელი მდგომარე-
ობისთვის სავსებით უსარგებლო, ფიქ-
რები უტრიალებდნენ გრეგორს თავში.
როცა ზეზეულად მდგარი, კარს ეკვროდა
და უსმენდა. ზოგჯერ საერთო დადლი-
ლობისაგან თავი ჩამოუვარდებოდა და
უცაბედად კარზე მიერთყმეოდა; მაგრამ
მაშინვე აიღებდა, რადგან ამით გამოწვე-
ული ხმაურის გაგონებისას კარს იქით
მყოფნი უცებ შეწყვეტდნენ ხოლმე სა-
უბარს. „ნეტავი რას სჩადის?“ — რამ-
დენიმე ხნის შემდეგ იტყოდა მამა, აშ-
კარად კარებისაკენ პირშექცეული; მე-
რე თანდათან ისევ განახლდებოდა
შეწყვეტილი საუბარი.

გრეგორმა საკმაოდ დაწვრილებით შე-
იტყო (მამა თავის განმარტებებს ხშირ-
ად იმეორებდა ხოლმე ნაწილობრივ
იმიტომ, რომ ამ საქმეებს კარგა ხანია
ჩამოსცილდა, ხოლო ნაწილობრივ იმი-
ტომ, რომ დედას უჭირდა გაგება), რომ
ყოველივეს მიუხედავად, ოჯახს შემორ-
ჩენილი ჰქონია თუმცა მცირე, მაგრამ
მანაც რაღაც გარკვეული ქონება; პრო-
ცენტებს ხელს არ ახლებდნენ და ამიტომ
თანხა ცოტა გაზრდილა კიდევაც. ამას
გარდა, თურმე გრეგორის მიერ ყოველ-
თვიურად შემოტანილი ფულიც (გრე-
გორი თავისთვის მხოლოდ რამდენიმე
გულდენს იტოვებდა ხოლმე) მთლად არ
იხარჯებოდა და, რასაკვირველია, გარკ-
ვეული კაპიტალის სახით გროვდებოდა.
გრეგორი კარს უკან გულმოდგინედ იქ-
ნევდა თავს, ოჯახის ამგვარი წინდახე-
დულობითა და მომჭირნეობით განარე-

ბული. ამ ზედმეტი ფულით მას შეეძლო მამის მიერ უფროსისაგან აღებული ვალის ნახილი დაეფარა და ამით მოეხლოებინა დღე, როცა სამსახურის დატოვების უფლება ექნებოდა; მაგრამ ახლა კი აშკარა გახდა, მამამისი მართალი ყოფილა, როცა ამ ფულის შენახვა გადაწყვიტა.

ოღონდ ეს ფული სრულიად არ იყო საკმარისი იმისათვის, რომ ოჯახს პროცენტებით არსებობა შესძლებოდა; ამ ფულით ოჯახი დიდი-დიდი ორი წელი თუ გაიტანდა თავს; ეს დანახოვი წესით შავი დღისთვის უნდა გადაენახათ; ხოლო საარსებო ფული რაღაც სხვა წყაროდან უნდა ეშოვნათ. მამა კი, თუმცა ჯანმრთელი, მაგრამ საკმაოდ მოხუცებული იყო, რომელსაც უკვე ხუთი წელია, აღარ უძუშენია და ველარც ენდობოდა თავის თავს; ხუთი წელი მისი გადატვირთული, მაგრამ წარუმატებელი ცხოვრების პირველი არდადეგები იყო. ამ დროის მანძილზე, იგი ერთობ დამძიმდა და მოუხეშავი გახდა. იქნებ მოხუც დედას შეეძლო ფულის შოვნა, დედას, რომელიც ასტმით იყო დაავადებული, ოთახში სიარულიც კი უძნელდებოდა და ყოველ მეორე დღეს ღია ფანჯარასთან სულზეხუთული იწვა ხოლმე ტახტზე? ან იქნებ დას უნდა ეშოვა ფული, დას, რომელიც ჩვილმეტი წლის ბავშვი იყო და უფლება ჰქონდა ისეთივე ცხოვრებით ეცხოვრა, როგორც აქამდე, კონტად ჩაეცვა — დაეხურა, გვიანამდე სძინებოდა, სამეურნეო საქმეებში მონაშარებოდა, მონაწილეობა მიეღო უწყინარ გასართობებში და, უწინარეს ყოვლისა, ვიოლინოზე დაეკრა? როცა სიტყვა ფულის შოვნის ამ აუცილებლობაზე ჩამოვარდებოდა, გრეგორს დასცხებოდა ხოლმე სირცხვილისა და დარდისაგან.

ასე ათენებდა ხოლმე იგი გრძელ ღამეებს, არც ერთი წამით არ ეძინა და საათობით ფხაჭუნობდა ტყავზე. ანდა ფანჯარასთან დიდის ვაივაგლახით მიათრევდა სავარძელს, შეცოცდებოდა და სავარძელს დაბჯენილი რაფაზე გადაეყუდებოდა, რაც თავისებური მოგონება

იყო იმ ნეტარი გრძობისა, რომელიც წინათ ფანჯარაში გახედვისას ეუფლებოდა სოლმე. დღითი-დღე სულ უფრო და უფრო უარესად ხედავდა მისგან რამდენადმე დაშორებულ საგნებს; მათი სახლის პირდაპირ აღმართულ საავადმყოფოს, რომელიც ადრე უსიამოვნოდ ეჩხირებოდა ხოლმე თვალში, ახლა საერთოდ ველარც ამჩნევდა. კარგად ახსოვდა, რომ ქალაქის წყნარ შარლოტენ-შტრასეზე ცხოვრობდა; თორემ ასე მოჩვენებოდა თითქოს თავისი ფანჯრიდან იცქირებოდა უდაბნოში, სადაც ნაცროსფერი ცა და მიწა განურჩევლად შერწყმოდნენ ერთმანეთს. მხოლოდ ორჯერ შენიშნა გულისხმიერმა გრეტამ ფანჯარასთან მდგარი სავარძელი და ეს საკმარისი აღმოჩნდა იმისათვის, რომ ყოველთვის ოთახის დაღაგების შემდეგ სავარძელი ისევ ფანჯარასთან მიეტანა და ამასთან ფანჯრის საგდულიც ღია დაეტოვებინა. გრეგორს რომ დასთან ლაპარაკი და ამის გამო მადლობის თქმა შესძლებოდა, მაშინ მის მომსახურებას უფრო იოლად აიტანდა; უამისოდ კი ძლიერ იტანჯებოდა. მართალია, გრეტა ყოველნაირად ცდილობდა შეემსუბუქებინა შექმნილი მძიმე მდგომარეობა, რასაც თანდათან უკეთ ასერხებდა; მაგრამ გრეგორიც ხომ თანდათან უკეთ და უკეთ ხვდებოდა ყოველივეს. დის შემოსვლაც კი საშინელი იყო. გრეტა ძალიან ცდილობდა, გრეგორის ოთახში არავის შემოეხედა, მაგრამ შემოსვლისთანავე დაუყოვნებლივ, ისე, რომ კარის დახურვაზედაც არ ჰკარგავდა დროს, ფანჯრისაკენ გაექანებოდა, სასწრაფოდ გამოალებდა, თითქოს სული ეხუთებოდა; რაც უნდა სიცივე ყოფილიყო, ღია ფანჯარასთან დარჩებოდა ერთხანს და ჰაერს ღრმად ჩაისუნთქავდა. დღეში ორჯერ აფრთხობდა ხოლმე იგი გრეგორს ამ სირბილითა და ხმაურით. მთელი ამ დროის განმავლობაში გრეგორი კანკალებდა დივანქვეშ, კანკალებდა და თანაც კარვად იცოდა, რომ ყოველივე ამას გადარჩებოდა, გრეტას მასთან ერთად

დახურულ ოთახში გაძლება რომ
შესძლებოდა.

ერთხელ, როცა გრეგორის მეტამორ-
ფოზის შემდეგ უკვე ერთი თვე გასულ-
იყო და მის გარეგნობაში არაფერი იყო
გრეტასთვის მოულოდნელი, ამ უკანასკ-
ნელმა ჩვეულებრივზე აღრე შემოაღო
კარი და დაინახა, რომ იგი მართლაც და
სატრთხობელსავე გაუძრევლად მიმ-
დგარიყო ფანჯარასთან და ქუჩაში იც-
ქირებოდა. სულაც რომ არ შემოსუ-
ლიყო ოთახში, გრეგორს ეს არ გაუკ-
ვირდებოდა, რადგან იგი თავის ადგილ-
მდებარეობით გრეტას ხელს უშლიდა,
მაშინვე გაეღო ფანჯარა; მაგრამ გრეტა
არა თუ არ შემოსულა, არამედ ერთბაშ-
ად უკუიქცა და კარი მიიხურა. ვინმე
უცხოს რომ დაენახა, იფიქრებოდა, თით-
ქოს გრეგორი მას ჩასაფრებოდა და კბე-
ნას უპირებოდა. ცხადია, გრეგორი მაშინ-
ვე დივანქვეშ შეიმალა; მაგრამ და შუა-
ღამემდე აღარ დაბრუნებულა; თანაც,
როცა დაბრუნდა, ჩვეულებრივზე ბევ-
რად უფრო შემფოთებული ჩანდა. აქ-
ედან მიხვდა გრეგორი, რომ გრეტა ვერ
იტანდა და ვერც ვერასოდეს აიტანდა
მის შესახებლობას; დას ისიც კი უჭირდა
ღივილიდან გამოჩრილი გრეგორის სხე-
ულის მცირე ნაწილის დანახვაზე თავს
რომ იკავებოდა და არ გარბოდა. ამიტომ
გრეგორმა ერთ ღღეს დივანზე ზეწარი
ზურგით გადმოათრია — ამ საბუთის
ოთხი საათი მოანდომა — და იქ ისე
მოაწყო, რომ ზეწარის ქვეშ მთლად და-
იმალა; ახლა დას, კიდევაც რომ დახ-
რილიყო, აღარ შეეძლო მისი დანახვა,
გრეტას ზედმეტად არ მიუჩნევია ზეწ-
არის გადაფარება, თორემ უთუოდ მოა-
იღებოდა იქედან. ცხადი იყო, გრეგორს
იგი თავისი სიამოვნებისათვის არ ჰქონ-
და გადაფარებული. გრეგორს ისიც კი
მოეჩვენა, რომ გრეტას მადლიერი მზერა
დაიქირა, როცა ერთხელ ზეწარი
ფრთხილად წამოსწია თავით, რათა და-
ენახა, თუ როგორ შეხვდა და მის ამ
ახალ გამოგონებას.

მშობლებმა პირველი ორი კვირის
განმავლობაში ვერ გაბედეს გრეგორ-

თან შემოსვლა; გრეგორს ხშირად ეს-
მოდა, როგორ უწონებდნენ ისინი დას-
მის ამჟამინდელ საქმიანობას, მაშინ,
როდესაც აღრე ხშირად უჯავრდებოდ-
ნენ ხოლმე და მიაჩნდათ, რომ იგი საკ-
მაოდ ქერქეტა გოგოა. ახლა ისინი, მა-
მაცა და დედაც, გრეგორის ოთახთან
იდგნენ ხოლმე და უცდიდნენ, სანამ
გრეტა ოთახს ალაგებდა. როგორც კი
გამოვიდოდა, მაშინვე მოსთხოვდნენ,
დაწვრილებით ეამბა, რა მდგომარეო-
ბა იყო ოთახში, რა შეეჭამა გრეგორს,
როგორ მოიქცა იგი ამჯერად და თუ
ოდნავ მაინც ემჩნეოდა გამომჯობინე-
ბის ნიშნები. უნდა ითქვას, რომ დედამ
შედარებით აღრე გამოსთქვა გრეგო-
რის მონახულების სურვილი; მაგრამ
მამა და გრეტა აჩერებდნენ, თავდა-
პირველად იშველიებდნენ გარკვეულ
მოსაზრებებს, რომლებსაც გრეგორი
ყურადღებით ისმენდა და საგსებით
იზიარებდა. უფრო გვიან ისინი ძალის-
ძალათი აკავებდნენ დედას და. როცა ეს
უკანასკნელი გაიძახოდა: „შემიშვით
გრეგორთან, იგი ხომ ჩემი უბედური
შვილია! როგორ არ გესმით, რომ, მას-
თან უნდა შევიდე!“, გრეგორი ფიქრობ-
და, რომ უმჯობესი იქნებოდა დედამი-
სი შემოსულიყო ხოლმე მასთან, ცხა-
დია, არა ყოველდღე, არამედ კვირაში
ერთხელ მაინც. დედას უკეთ გაეგებო-
და ყველაფერი, ვინემ დას, რომელიც
მიუხედავად გაბედულებისა, მაინც
ბავშვი იყო და ამ მძიმე საქმეს, ბოლოს
და ბოლოს, ალბათ, ბავშვური თავქა-
რიანობის წყალობით კისრულობდა.

დედის ნახვის სურვილი გრეგორმა
მალე შეისრულა, მშობლებს ერიდებო-
და და დღის განმავლობაში ფანჯარას-
თან არა ჩნდებოდა ხოლმე; მაგრამ რამ-
დენიმე კვადრატულ მეტრ ინტაკზე
დიდხანს ცოცვაც არ შეეძლო; გაუძ-
რევლად წოლას ღამითაც ძლივს იტან-
და, ჭამაც აღარავითარ სიამოვნებას არ
ანიჭებდა; ამიტომაც გულის გადასაყო-
ლებლად კედლებსა და ჭერზე ცოცვას
დაეჩვია. განსაკუთრებით ჭერზე ჩამო-
კიდება მოსწონდა. ეს სრულიად არა

ჰგავდა იატაკზე წოლას; იქ უფრო თავისუფლად სუნთქავდა: ტანში ყრუანტელი უვლიდა; ისეც მომხდარა ხოლმე, რომ ამ ნეტარ უზრუნველობაში მყოფი მისთვის მოულოდნელად ჰქვს მომწყდარა და იატაკზე დანარცხებულა. მაგრამ ახლა იგი თავის სხეულს ბევრად უკეთ ფლობდა, და როგორი სიმაღლიდანაც არ უნდა ჩამოვარდნილიყო, არაფერს დაიშავებდა. გრეგორი ცოცვისას აქა-იქ წებოვან კვალს სტოვებდა; ამიტომაც გრეტამ მაშინვე შეამჩნია მისი ეს ახალი გასართობი. განიზრახა გრეგორისათვის ცოცვა შეემსუბუქებინა და ხელისშემწეული ავეჯი, უპირველეს ყოვლისა, სკივრი და საწერი მაგიდა ოთახიდან გაეტანა. მაგრამ მართო გაუჭირდებოდა ამის გაკეთება; მამისადმი დახმარებისათვის მიმართვას ვერა ბედავდა; ხოლო მოსამსახურე გოგო უთუოდ უარს ეტყოდა; ეს ჩვიდმეტი წლის გოგო, რომელიც, მართალია, არ ფიქრობდა მათგან წასვლას, სამზარეულოში იკეტებოდა ხოლმე და იქედან მხოლოდ საგანგებო გამოძახების შემთხვევაში გამოდიოდა. ამიტომაც გრეტამ გადასწყვიტა, როცა მამა შინ არ იქნებოდა, დედა მოეყვანა დასახმარებლად. დედამ სიხარულისაგან შეჰყვირა და წამოჰყვა, მაგრამ გრეგორის ოთახთან დადუმდა. თავდაპირველად, ცხადია, გრეტამ შეიხედა გრეგორის ოთახში და შეამოწმა, ყველაფერი იყო იყო თავის წესსა და რიგზე; მხოლოდ ამის შემდეგ შემოუშვა დედა. გრეგორმა დიდი სისწრაფით მოძრაობისას ცოტა უფრო მეტად მოსწია და მოჰმუჭუნა ზეწარი; ისეთი შთაბეჭდილება იქმნებოდა, თითქოს ზეწარი მართლაც და შემთხვევით დაეგდოთ დივანზე. გრეგორმა დასთმო ზეწრის ქვემოდან ფვალთვალი; მან უარი თქვა იმ შესაძლებლობაზე, რომ დედამისი ამჯერავე დაენახა; ამის გარეშეც ნასიამოვნები იყო დედის მოსვლით. „მოდი, იგი არა ჩანს“, — თქვა გრეტამ და, ეტყობოდა, დედა ხელჩაკიდებული წამოიყვანა. გრეგორს ესმოდა, როგორ ეწე-

ოდა ეს ორი სუსტი ქალი მძიმე სკივრს და როგორ ცდილობდა გრეტა ძირითადი სიმძიმე თვითონ ეტვირთა, მიუხედავად დედის გაფრთხილებიდან, მეტი-მეტი არ მოგივიდეს და არა გაილახოვო. ყოველივე ეს ძალიან დიდხანს გაგრძელდა. დაახლოებით ხუთი წუთი იყო გასული მათი მუშაობის დაწყებიდან, როცა დედამ შენიშნა, უმჯობესი იქნება სკივრი ადგილზე დავტოვოთ, ძალზე მძიმეა და, ალბათ, მამის მოსვლამდე ვერ მოვასწრებთ გატანას, შუაოთახში გაჩხერილი დაგვრჩება და ამით გრეგორს გზას გადავუღობავთო; მეორეს მხრივ, შესაძლოა, გრეგორს არც მოეწონოს ოთახიდან ავეჯის გატანაო. მისი აზრით გრეგორისათვის ეს უსიამოვნოც კი იქნებოდა; მას, მაგალითად, ცარიელი კედლის ყურება ცუდ გუნებაზე აყენებს: რატომ არაა შესაძლებელი, რომ გრეგორსაც იგივე განცდა ჰქონდეს, იგი ხომ დიდი ხანია შეეჩვია ავეჯს და ამიტომაც ცარიელ ოთახში მთლად მიტოვებულად იგრძნობს თავს. „და განა“, — დაასრულა დედამ სავსებით ჩუმად, თუმცა ისედაც თითქმის ჩურჩულით ლაპარაკობდა, რომ გრეგორს, რომლის ადგილსამყოფელი მან არ იცოდა და, რომელსაც, მისი აზრით, სიტყვების მნიშვნელობა არ ესმოდა, ხმაც კი არ გაეგონა“. და განა ავეჯის გატანა იმის მაჩვენებელი არ იქნება, რომ ჩვენ თითქოს გრეგორის გამომჯობინების იმედი დავკარგეთ და მთლად მივატოვეთ? მე ვფიქრობ, უკეთესი იქნება, ვცდილობდეთ, მისი ოთახი ისევე დავტოვოთ, როგორც აქამდე იყო, რომ გრეგორს ჩვენთან დაბრუნების შემთხვევაში ყველაფერი უცვლელად დახვდეს და ამით ამ დროის დავიწყებაც გაუიოლდეს“.

დედამისის სიტყვების გაგონებისას გრეგორმა აღიარა, რომ უშუალო ადამიანური და ოჯახური ურთიერთობების უქონლობამ, როგორც ჩანს, გონება აურია, რადგანაც იგი ოთახის დაცარიელებას სავსებით სერიოზულად იყო მოწადინებული. ნუთუ მას, მართლაც,

უნდოდა თავისი თბილი, მამაპაპეული ავეჯით კომფორტაბელურად მოწყობილი ოთახი გამოქვაბულად ექცია, სადაც იგი, თუმცა კი შეუფერხებლად შესძლებდა ცოცვას, მაგრამ ამასთანავე სწრაფად და სრულიად დაივიწყებდა თავის ადამიანურ წარსულს? იგი უკვე ისედაც ახლოა ამგვარს დაივიწყებასთან, და მხოლოდ დედის ხმამ, რომელიც დიდხანია აღარ მოესმინა, გამოაფხიზლა. არაფრის გატანა არაა საჭირო; ყოველივე ადგილზე უნდა დარჩეს; მისთვის აუცილებელია ავეჯის კეთილ ზეგავლენას განიცდიდეს. და თუკი ავეჯი ხელს უშლის უაზრო ცოცვას, ამაში ცუდი არაფერია, ეს მისთვის ხელსაყრელიცაა.

მაგრამ და, სამწუხაროდ, სხვაგვარად ფიქრობდა. გრეგორის საქმეების გარჩევისას იგი მშობლებთან შედარებით მეტი მცოდნის პრეტენზიას აცხადებდა ხოლმე. ახლაც დედის რჩევა იმის საკმაო საფუძველი გახდა, რომ გრეტას არა მხოლოდ სკივრისა და საწერი მაგიდის, არამედ აუცილებელი დივანის გამოკლებით, მთელი ავეჯის გატანა განეზრახა. მისი ასეთი განზრახვა მხოლოდ ბავშვური სიჯიუტით და ამ ბოლო ხანებში ძნელად მოპოვებული უჩვეულო ოვითდაჯერებით არ იყო გამოწვეული; მან ხომ ნამდვილად იცოდა, რომ გრეგორს ცოცვისთვის დიდი სივრცე სჭირდებოდა; ავეჯი კი ამ მხრივ სავსებით გამოუყენებელი ჩანდა. შესაძლოა, აქ მისი ასაკის გოგონებისათვის დამახასიათებელი მეოცნებე ხასიათიც თამაშობდა გარკვეულ როლს, რაც გრეტას ამჯერად იქითკენ უბიძგებდა, რომ გრეგორის მდგომარეობა კიდევ უფრო საშინელი გაეხადა; ამით საშუალება მიეცემოდა, მისთვის კიდევ უფრო მეტი დახმარება გაეწია; ოთახში, სადაც გრეგორი ცარიელ კედლებზე იქნებოდა მოქცეული, მის გარდა სხვა ვერავინ ვაბედავდა შესვლას.

ამიტომაც მან ანგარიში არ გაუწია დედის რჩევას; დედა ამ ოთახში რაღაც დაბნეული ჩანდა, მალე გაჩუმდა კიდევ

ვაც და შეძლებისდაგვარად შეეცადა გრეტას სკივრის გატანაში მიხმარებოდა. სკივრის გარეშე გრეგორს, ასე თუ ისე, შეეძლო გაძლება, მაგრამ საწერი მაგიდა აუცილებლად უნდა დარჩენილიყო. და როგორც კი ქალებმა სკივრთან ერთად ოხვრითა და კვნესით დასტოვეს ოთახი, გრეგორმა თავი გამოყო და გამოიხედა რათა საქმეში, რაც შეიძლება ფრთხილად და თავაზიანად, ჩარევის საშუალება გამოეძებნა. მაგრამ საუბედუროდ, პირველი სწორედ დედა დაბრუნდა, როცა გრეტას ჯერ კიდევ სკივრისთვის მოეხვია ხელი და აქეთ-იქით არყევდა, თუმცა კი ადგილიდან ვერ დაეძრა. დედა მიჩვეული არ იყო გრეგორის გარეგნობას და მის დანახვაზე შეიძლებოდა ავადაც გამხდარიყო; ამიტომაც გრეგორი სასწრაფოდ გაექანა დივანის მეორე მხარისაკენ, რამაც წინ გადმოკიდებული ზეწრის შერხევა გამოიწვია; ეს საკმარისი აღმოჩნდა, რომ დედის ყურადღება მიექცია. დედა ერთბაშად შეჩერდა; ერთხანს ჩუმად იდგა; მერე გრეტასთან დაბრუნდა. გრეგორი თავის თავს არწმუნებდა, რომ არაფერი განსაკუთრებული არა ხდებოდა, რომ ავეჯი უბრალოდ ერთი ადგილიდან მეორეზე გადაჰქონდათ; მაგრამ ქალების აქეთ-იქით სიარული, მათი წამოძახილები, ავეჯის ჭრიალი მასზე მაინც დიდი აურზაურის შთაბეჭდილებას ახდენდა; დივანქვეშ მოკუნტული და იატაკზე მჭიდროდ დაკრული, თავის თავს გაუტყდა, რომ ამას დიდხანს ვეღარ აიტანდა. ისინი აცარიელებდნენ ოთახს; ართმევდნენ ყველაფერს, რაც მისთვის ძვირფასი იყო; მათ უკვე გაიტანეს სკივრი, რომელშიაც მისი პატარა ხერხი და სხვა ხელსაწყოები ელაგა; ახლა კი ადგილიდან სძრავდნენ საწერ მაგიდას, რომელიც უკვე იმდენ ხანს იდგა აქ, რომ თითქმის შეზრდოდა იატაკს და, რომელზედაც მას, როგორც სავაჭრო სასწავლებლის, შემდეგ კი სამოქალაქო და სახალხო სასწავლებლების მოწაფეს, გაკვეთილები უმზადებია ხოლმე. გრე-

ბის კეთილი განზრახვანი აეწონ-დაეწონა; მან, სხვათაშორის, თითქმის დაივიწყა კბდეც მათი არსებობა, რადგან ისინი, არაქათვაპოცლილნი, მღუშარედ განაგრძობდნენ მუშაობას და მხოლოდ მათი ფეხების ბაკუნადა ისმოდა.

გრეგორი გამოვარდა თავისი საფარიდან, — ქალები ამ დროს მეზობელ ოთახში შესასვენებლად დაყოვნებულიყვნენ, — ოთხჯერ შეიძვალა სირბილის მიმართულება, კარგად არც იცოდა, თავდაპირველად რა უნდა გადაერჩინა; მერე შიშველ კედელზე დაკიდული ქალის პორტრეტი ეცა თვალში, სასწრაფოდ აცოცდა და ზედ მიეკრო მინას, რომელიც მას იჭერდა კიდევაც და ამავე დროს სასიამოვნოდ უგრძობდა მუცელს. ყოველ შემთხვევაში, ამ პორტრეტს, რომელსაც იგი ტანით სრულიად ფარავდა, ვერავინ წაიღებდა. გრეგორმა თავი სასტუმრო ოთახის კარისაკენ შემოაბრუნა, რათა ქალების შემოსვლისათვის თვალყური ედევნებინა.

მცირე შესვენების შემდეგ, ისინი დაბრუნდნენ გრეგორის ოთახში, გრეტას ხელი დედისათვის შემოეხვია და ლამის ხელში აყვანილი მოჰყავდა. „ახლა რა გავიტანოთ?“ — თქვა გრეტამ და ოთახში მიმოიხედა. ამ დროს მზერა კედელზე ჩამოკიდებული გრეგორის მზერას წააწყდა. გრეტას, ალბათ, მხოლოდ დედისადმი მორიდებამ შეაძლებინა თავი დაეჭირა; დედისკენ გადაინახრა, რათა აქეთ-იქით ყურების საშუალება არ მიეცა, და აცახცახებულმა დაუფიქრებლად უთხრა: „წამოერთი წუთით სასტუმრო ოთახში დავბრუნდეთ“. გრეგორისათვის ნათელი იყო გრეტას განზრახვა; მას უნდოდა დედა სახიფათო ადგილს მოეცილებინა და მერე გრეგორი ჩამოეგდო კედლიდან. აბა, სცადოს! ფეხს არ მოიცვლის, არაფრით არ დათმობს ამ სურათს, უმალ სახეზე შეახტება გრეტას.

გრეტას სიტყვებმა დედა შეაშფოთა; დედამ განზე დაიხია, მოყვავილებულ

ქა შენიშნა და გაუცნობიერებლად გამწვივანი ხმით დაიძახა: „ღმერთო ჩემო, ღმერთო ჩემო!“, წაიქცა და აღარ განძრეულა. „შენც, გრეგორ!“ მუშტის მოღერებითა და თვალების ბრიალით იყვირა დამ. გრეგორის მეტამორფოზის შემდეგ, ეს გრეტას პირველი სიტყვები იყო, რომლებითაც მან უშუალოდ გრეგორს მიმართა. იგი მეზობელ ოთახში გაიქცა, რომ რამე წამალი მოეტანა და დედა მოებრუნებია; გრეგორსაც უნდოდა დედას მიშველებოდა, — პორტრეტის გადასარჩენად დრო ჯერ კიდევ ჰქონდა; მაგრამ ზედ მისწებებოდა მინას და ძლივსძლივობით გაითავისუფლა თავი; მერე მეზობელ ოთახში გაიქცა თითქოს ეხლაც ადრინდებურად შეეძლო დისათვის რჩევის მიცემა; მაგრამ იძულებული გახდა მის უკან უსაქმოდ მდგარიყო; გრეტა წამლის ბოთლებში იქექებოდა, უკან მოხედვისას გრეგორი რომ შენიშნა, შეშინდა, ბოთლი ხელიდან გააგდო და გატეხა; ბოთლის ნატეხმა გრეგორი სახეში დასჭრა; ამასთან ზედ რაღაც მწვავე წამალი შეესხა. გრეტამ იმდენი ბოთლი აიღო, რამდენის ხელში დაკავებაც შეეძლო, და დაუყოვნებლივ დედამისთან გაიქცა, კარი ფეხით მიიხურა; ახლა გრეგორი, იზოლირებული აღმოჩნდა დედისაგან, რომელიც მისი მიზეზით, ალბათ, სიკვდილის პირზე იყო მიმდგარი. კარის გაღებას ვერ ბედავდა, რადგან ამით გრეტას გააქცევდა. გრეტა კი აუცილებლად უნდა დარჩენილიყო დედასთან გრეგორს ახლა სხვა არაფერი დარჩენოდა, მოთმინებით უნდა მოეცადა. და სინანულისა და შეშფოთებისაგან აწრიალებულმა, აქეთ-იქეთ ცოცვა დაიწყო, ყველაფერი დაიარა, კედლები, ავეჯი, ჭერი; ბოლოს როცა მთელი ოთახი დატრიალდა მის ირგვლივ, სასოწარკვეთილი დაეცა შუა მაგიდაზე.

ცოტა ხანმა გაიარა; გრეგორი ღონემიხდილი იწვა; ირგვლივ სიჩუმე სუფევდა: ეს, ალბათ, კეთილის მომასწავებელი იყო; უეცრად ზარის ხმა მოის-

ძა, ძოახლე გოგო, ცხადია, თავის სამ-
ზარეულოში ჩაკეტილიყო და კარის
გაღება გრეტას მოუხდა. მამა დაბრუ-
ნებულა. „რა მოხდა?“, ეს იყო მისი
პირველი სიტყვები; გრეტას გამომეტ-
ყველებამ ყოველივე გასცა. გრეტა
ყრულ პასუხობდა, როგორც ჩანდა
სახით მკერდზე ეკვროდა მამას. „დე-
დას გული წაუვიდა, მაგრამ ახლა უკე-
თაა. გრეგორი გამოვარდა“. „მე ამას
ველოდი, — თქვა მამამ. — „მე მუდამ
გეუბნებოდით, მაგრამ თქვენ, ქალებმა
არ შეისმინეთ“. გრეგორისათვის ნათე-
ლი იყო, რომ მამამ გრეტას ნაამბობი
ცუდად გაიგო: ალბათ, იფიქრა, რომ
გრეგორმა ძალა იხმარა; ამიტომაც ეხ-
ლა რაიმენაირად მამის მოთაფვლა იყო
საჭირო; ახსნა-განმარტებისათვის მას
არც დრო ჰქონდა და არც შესაძლებ-
ლობა. ამიტომაც იგი სასწრაფოდ მი-
ცოცდა კართან და ზედ მიეკრა, რათა
მამა წინათახიდან შემოსვლისთანავე
მიმხვდარიყო, რომ საჭირო არაა მისი
ძალად გაძევება, რომ იგი მზადაა მა-
შინვე გავიდეს თავის ოთახში, როგორც
კი კარებს გაუღებენ.

მაგრამ მამა ასეთი ნატიფი მოსაზრე-
ბების გარკვევის გუნებაზე არ იყო.
„აჰა!“ შემოსვლისთანავე წამოიძახა მან
ისეთი კილოთი, თითქოს ერთსადამავე
დროს განრისხებულიც იყო და გახარე-
ბულიც. გრეგორმა თავი მამისაკენ შე-
მოაბრუნა. გრეგორს არაფრით არ წარ-
მოედგინა მამა ისეთად, როგორც ახ-
ლა იდგა მის წინაშე; მართალია, მას
ახალი ცხოვრების დაწყების შემდეგ
თვალი აღარ მიუღვენებია, თუ რა ხდე-
ბოდა მისი ოთახის გარეთ და ამიტომაც
მოსალოდნელი იყო, რომ ამ მხრივ რა-
ღაც ცვლილებებს წააწყდებოდა; მაგ-
რამ მიუხედავად ამისა, ნუთუ ეს მართ-
ლაც მამამისი იყო? იგივე კაცი, რომე-
ლიც საწოლში მისვენებული იწვა
ხოლმე, როცა გრეგორი სამოგზაუროდ
მიემართებოდა; რომელიც, მისი შინ-
დაბრუნებისას საღამოთი შლაფროკში
გამოწყობილი და სავარძელში მჯდო-
მარე ხვდებოდა ხოლმე და თუმცა კი

წამოდგომას ვერ ახერხებდა, მაგრამ
სიხარულის ნიშნად ხელებს ზეალმარ-
თავდა; ხოლო იშვიათად, როცა რომე-
ლიმე კვირადღეს ანდა დიდ ღღესასწა-
ულზე სასეირნოდ მიემართებოდნენ,
გრეგორსა და დედას შორის მიაბიჯებ-
და; მიაბიჯებდა ცოტა უფრო ნელა, ვი-
ნემ გრეგორი და დედა, რომლებიც
თვითონაც საკმაოდ ნელა მიდიოდნენ,
თავის ძველ პალტოში გამოხვეულიყო,
ყავარჯენს ფრთხილად იწვდენდა წინ
და როცა რაიმეს თქმა უნდოდა, შეჩერ-
დებოდა, რომ თავისი თანამგზავრები
გარს შემოეკრიბა? ახლა იგი საკმაოდ
წელში გამართული და რიხიანად გამო-
იყურებოდა; ტანზე მჭიდროდ შემოკ-
რული ოქროსფერფოლაქებიანი, ლურ-
ჯი მუნდირი ეცვა, რომელსაც ბანკის
ლაქიები ატარებდნენ ხოლმე. მაღალი
მოჭიმული საყელოს ზემოთ მისი ძალუ-
მი ორმაგი ნიკაბი გამოწვდენილიყო.
ხშირი წარბების ქვემოდან ფხიზლად და
ყურადღებით იცქირებოდნენ შავი თვა-
ლები; ჩვეულებრივ უფერული და გა-
ჩეჩილი თმა ამჯერად აებრჭყვიალები-
ნა და ზედმიწევნით დაეგარცხნა. მან
მოიძრო ქული, რომელზედაც, ალბათ,
ბანკის მონოგრამა იყო დამაგრებული,
და ოთახის მეორე მხარეს დივანზე გა-
დაისროლა, მუნდირის გრძელი კალთე-
ბი უკან გადასწია, ხელები ჯიბეებში
ჩაიწყო და გაბოროტებული სახით გრე-
გორისკენ დაიძრა. მან თვითონაც არ
იცოდა, რას აპირებდა; ოღონდ არაჩვე-
ულებრივად მაღლა სწევდა ფეხებს;
გრეგორი გააოცა მისი ჩექმის ძირების
სიდიდემ. გრეგორმა აღარ მოუცადა მა-
მის მოსვლას, რადგანაც იცოდა, რომ
ამ ახალი ცხოვრების დაწყების შემდეგ
მამას მასთან ურთიერთობის ერთად-
ერთ წესად მხოლოდ უდიდესი სიმ-
კაცრე მიაჩნდა. გრეგორი გაიქცა. ჩერ-
დებოდა მხოლოდ მაშინ, როცა მამა შე-
ჩერდებოდა, და კიდევ გარბოდა, რო-
გორც კი მამა დაიძრებოდა ადგილიდან.
მათ რამდენიმე წრე გააკეთეს ოთახში
ისე, რომ არაფერი განსაკუთრებული
არ მომხდარა, და ამასთან ყოველივე

დევნას. ამიტომაც გრეგორი ჯერჯერობით იატაკზე რჩებოდა და კედლებსა და ჭერზე აძრომას ერიდებოდა, რადგან მამას ეს, ალბათ, განსაკუთრებულ ბოროტ განზრახვად მოეჩვენებოდა. მეორეს მხრივ, გრეგორი მიხვდა, რომ იგი ამგვარ ნელ სირბილსაც დიდხანს ვერ გაუძლებდა; მამის ყოველი ნაბიჯის გადადგმისას გრეგორს ათასგვარი მოძრაობის გაკეთება უხდებოდა. თანდათან სუნთქვა გაუჭირდა; ფილტვები ხომ მას არც ადრე ჰქონდა მაინცდამაინც სანდო. ძლივს მიბარბაცებდა, ღონის მოკრებას ცდილობდა, სანახევროდ დახუჭოდა თვალები და იმდენად დაჩლუნგებულყო, რომ კედლების გამოყენება ვერ მოეფიქრებინა. უეცრად მის სიახლოვეს რაღაც დაეცა და გაგორდა. ეს იყო ვაშლი. პირველს მეორე მოყვა. გრეგორი შიშისაგან გაშეშდა; სირბილის გაგრძელებას აზრი აღარა ჰქონდა, რადგან მამას მისი დაბომბვა გადაეწყვიტა და ახლა ზედიზედ ესროდა ისე, რომ დამიზნებას ვერ ასწრებდა. ეს პატარა ვაშლები დაელექტროვებულებივით მიგორავდნენ იატაკზე და ერთმანეთს ეჯახებოდნენ. ერთი ვაშლი გრეგორის ზურგს შეეხო; მაგრამ ისე, რომ არ დაუშავებია; სამაგიეროდ ზედმიყოლებით გასროლილი მეორე ვაშლი მაგრად ჩაუჯდა ზურგში; გრეგორს უნდოდა გაცოცებულიყო, თითქოს ეს მოულოდნელი წარმოუდგენელი ტკივილი ადგილის მონაცვლების წყალობით გაუვლიდა; მაგრამ თავს ადგილიდან ძვრა ვერ უყო. გონება დაუბნელდა და გაიშხლართა: უკანასკნელი მზერა შეასწრო, როგორ გაიღო მისი ოთახის კარები, საიდანაც პერანგის ამარა გამოვარდა დედა (გრეტას მისთვის კაბა გაეხადა, რათა სუნთქვის საშუალება მიეცა), რომელსაც უკან გრეტა მოსდევდა ყვირილით; დედა მამისკენ გაექანა, გახსნილი ქვედატანი გზაში ჩამოეშალა, ბორძიკით მიიჭრა მამასთან, გადაეხვია, თავის კეფაში ხელისგულები ამოსდო და (აქედან გრეგორი

უკვე ცელთათვის ხელდავდა) გრეგორის დანდობას შეევედრა.

III

გრეგორის მძიმე ჭრილობა, რომელიც მას ერთ თვეზე მეტ ხანს ტანჯავდა (ვაშლი სხეულზე დარჩენოდა, როგორც თვალსაჩინო სახსოვარი, რამდენადაც ვერავის გაეხედა ვაშლის სხეულიდან მოცილებმა), ყველას, მათ შორის, მამასაც, მოაგონებდა, რომ გრეგორი, მიუხედავად თავისი ამჟამინდელი საცოდავი და საზიზღარი გარეგნობისა, მაინც მათი ოჯახის წევრი იყო, რომელსაც მტრად კი არ უნდა მოჰქილებოდნენ, არამედ მათი ოჯახური მოვალეობა იყო, ზიზღი როგორმე დაეძლიათ და მოეთმინათ მისი არსებობა; მოეთმინათ, მეტი არაფერი. გრეგორმა ჭრილობის წყალობით საბოლოოდ დაიკარგა ძველებურად მოძრაობის უნარი და ერთი კედლიდან მეორემდე მისვლას ბებერი ხეიბარვიით ძალზე დიდ დროს ანდომებდა. მალე აცოცებაზე ფიქრიც კი ზედმეტი იყო. მეორეს მხრივ, თავისი მდგომარეობის ამგვარი გაუარესების საკმარის საზღაურად ის მოიპოვა, რომ ამიერიდან შესაღამოვებისას სასტუმროს ოთახის კარს აღებდნენ, რომელსაც იგი გაღებამდე უკვე ორი საათით ადრე უთვალთვალებდა ხოლმე; მას, სიბნელეში შეუმჩნეველად მწოლიარეს, სასტუმრო ოთახიდან განათებულ მაგიდასთან მიმსხდარი ოჯახის წევრების დანახვა და, წინანდელისაგან განსხვავებით, რამდენადმე საყოველთაო ნებართვით საუბრის მოსმენაც შეეძლო.

მართალია, ეს აღარ იყო ადრინდელის მსგავსი გაცხოველებული საუბრები, რომლებიც ბევრჯერ მონაწილეობდა გრეგორს მოგზაურობისას პატარა პატარა ოთახში, როცა იგი ნესტიან საწოლზე მიეგდებოდა ხოლმე; ახლა უმეტეს შემთხვევაში სიწყინარე სუფევდა. მამა ვახშმის შემდეგ მალე იძინებდა თავის სავარძელში. დედა და ვაჟი

ერთმანეთს სიჩუმის დაცვას თხოვდნენ; დედა სინათლისაკენ გადახრილი იჯდა და თეთრეულს კერავდა მოდების უბრძანებელი შიშით. გრეტა, რომელიც სოჭრად მოწყობილიყო, საღამომობით სტენოგრაფიას და ფრანგულ ენას სწავლობდა; ალბათ, უკეთესი ადგილის მოფინისათვის ზრუნავდა. ზოგჯერ მამას გამოეღვიძებოდა და, თითქოს არც კი იცოდა, რომ სძინებია, ეტყოდა დედას; „დღესაც რა დიდხანს კერავ!“ და მაშინვე ისევ ჩაიძინებდა; ხოლო დედა და გრეტა დაღლილად გაუღიმიებდნენ ერთმანეთს.

მამა თავისებურ სიჯიუტეს იჩენდა იმ მხრივ, რომ მუნდირს შინაც არ იხდებოდა; მისი შლაფროკი გამოუყენებლად ეკიდა, მაშინ, როდესაც იგი ასე გამოწყობილი თვლემდა თავის სავარძელში; თითქოს მუდამ მზად იყო სამსახურებრივი მოვალეობის აღსასრულებლად და აქაც თავისი უფროსის ხმის გაგონებას ელოდა. ყოველივე ამის გამო მუნდირმა, დედისა და დის ზრუნვის მიუხედავად, დაკარგა ადრინდელი სიკოხტავე და სისუფთავე. და გრეგორი ხშირად მთელი საღამო მისჩერებოდა დალაქავებულ მაგრამ გაწმენდილი ფოლაქებით აბრჭყვიალებულ ტანსაცმელს, რომელშიაც მოხუც კაცს ერთობ მოუხერხებლად და მაინც მშვიდად ეძინა.

როგორც კი საათი ათს დარეკავდა, დედა წყნარად აღვიძებდა ხოლმე მამას და თხოვდა საწოლში დაწოლილიყო, რადგან ამ მდგომარეობაში ნამდვილი ძილი არ შეიძლებოდა; ძილი კი მას ძალზე ესაჭიროებოდა; იგი ხომ დილის ექვს საათზე სამსახურში უნდა გამოცხადებულიყო. მაგრამ სიჯიუტის გამო, რომელიც მამას სამსახურის დაწყების შემდეგ დასჩემდა, ისევ მაგიდასთან დარჩენას მოისურვებდა, თუმცა კი, როგორც წესი, კვლავ ჩაიძინებდა და მერე დიდი გაჭირვებით ხერხდებოდა მისი იძულება, სავარძელი ლოგინზე გაეცვალა. რამდენსაც არ თხოვდნენ დედა და გრეტა, იგი კიდევ დიდ-

ხანს აქნევდა თავს, თვალებს არ ახელდა და არა დგებოდა. დედა სახელოზე მოსწევდა ხოლმე, ალერსიან სიტყვებს ჩასჩურჩულებდა და თავს ანებებდა თავის საქმეს; გრეტა მიეშველებოდა დედას, მაგრამ მამაზე არაფერი არ სჭრიდა. იგი კიდევ უფრო ღრმად ეშვებოდა თავის სავარძელში. მხოლოდ მაშინ, როცა ქალები იღლიებში შეუყრიდნენ ხელებს, გაახელდა თვალებს, გადახედავდა ხან ერთს, ხან მეორეს და იტყოდა: „ესეც ცხოვრებაა. ესაა ჩემი მშვიდი სიბერე“, და ორივე ქალზე დაყრდნობილი წამოდგებოდა, დინჯად, თითქოს საკუთარი სხეულის ზიდვა უჭირდა, კარებამდე მიაყვანილებდა თავს; ხოლო კართან მისული თავს დაუქნევდა დასამშვიდობებლად და დამოუკიდებლად განაგრძობდა გზას; მაგრამ ქალები ხელიდან გააგდებდნენ თავიანთ სამუშაოს და გამოეღვივებოდნენ, რომ მისთვის შემდგომი დახმარება აღმოეჩინათ.

ვის ჰქონდა დრო ამ დამაშვრალსა და გადაღლილ ოჯახში გრეგორის გამო თავი იმაზე მეტად შეეწუხებინა, რაც მთლად აუცილებელი იყო? ოჯახის ბიუჯეტი სულ უფრო და უფრო შეიკვეცა; მოახლე გოგო დაითხოვეს, ხოლო განსაკუთრებით მძიმე სამუშაოს შესასრულებლად დილაობითა და საღამომობით ერთი ახმახი, აჩონჩხილი ჭაღარა, თმაგაწეწილი ქალი მოდიოდა ხოლმე; ყოველივე დანარჩენს, თავის დიდ საკერავ სამუშაოსთან ერთად, დედა აკეთებდა. ისიც მოხდა, რომ იძულებული შეიქმნენ გაეყიდათ ძვირფასი სამკაულები, რომლებსაც დედა და გრეტა უდიდესი ბედნიერების გრძნობით ატარებდნენ ხოლმე საზეიმო გართობებსა და დღესასწაულებზე; გრეგორმა ეს ერთ საღამოს შეიტყო, როცა ისინი აღებულ ფულზე მსჯელობდნენ. ყველაზე მეტად იმაზე ჩიოდნენ ხოლმე, რომ ამ პირობებისათვის შეუფერებლად დიდი ბინის გამოცვლა არ შეეძლოთ, რამდენადაც ვერ მოეფიქრებინათ, გრეგორი როგორ უნდა გადაეყვა-

ნათ; მაგრამ გრეგორი ხვდებოდა; რომ გადასახლება მართო ამიტომ არ ფერხდებოდა; მის გადაყვანას ბოლოს და ბოლოს უბრალო დანახვრეტებული ყუთის შოვნა სჭირდებოდა; ბინის გამოცვლას უმთავრესად აფერხებდა; მათი სრული უიმედობა და აკვიატებული აზრი, რომ რაღაც ისეთი უბედურება შეემთხვათ, რომლის მსგავსი არავის შემთხვევია მათი ნათესავებისა და ნაცნობების წრეში. ისინი ბეჯითად ასრულებდნენ ყოველივეს, რაც ღარიბ ადამიანებს მოეთხოვება; მამას საუზმე დაჰქონდა ბანკის მოსამსახურეებისათვის, დედა თავს სწირავდა უცხო ადამიანების თეთრეულს, გრეტა მომხმარებლის მოთხოვნის მიხედვით დახლთან წრიალებდა ხოლმე; მაგრამ ამაზე მეტი სათვის მათ ძალა აღარ ყოფნიდათ. და გრეგორს ჭრილობა ხელახლა ასტკივდებოდა ხოლმე, როცა დედა და გრეტა, მამის ლოგინში დაწვენის შემდეგ, უკან დაბრუნებულნი, მუშაობის გაგრძელების ნაცვლად, ერთმანეთის ლოყა-ლოყაზე მიტანილნი დასხდებოდნენ; როცა მერე დედა გრეგორის ოთახზე ანიშნებდა და იტყოდა: „კარი მიხურე, გრეტა“, როცა გრეგორი კვლავ სიბნელეში აღმოჩნდებოდა, ხოლო დედა და გრეტა ერთად დაღვრიდნენ ცრემლს, ანდა უცრემლო თვალებით მაგიდას მიაშტერდებოდნენ.

თითქმის სრულიად უძილოდ ატარებდა გრეგორი მთელ ღამეებსა და დღეებს. ზოგჯერ ფიქრობდა, რომ კარის შემდეგი გაღებისას იგი კვლავ ხელში აიღებდა ოჯახზე ზრუნვის საქმეს. მის ფიქრებში ჩნდებოდნენ დიდი ხნის დავიწყებული უფროსი და რწმუნებული, ნოქრები და შეგირდები; ჭკუაბლაგვი მეეზოვე, ორი-სამი მეგობარი, რომლებიც სხვა ფირმებში მუშაობდნენ, პროვინციული სასტუმროს დამლაგებელი ქალი (სასიამოვნო, წანიერი მოგონება) ქაღალდების მაღაზიის მოლარე ქალი. რომელსაც იგი სერიოზულად, მაგრამ მეტისმეტად გაჭიანურებულად ეარშიყებოდა, — ყველა ესენი ჩნდე-

ბოდნენ უცნობ ანდა უკვე დავიწყებულ სახეებს შორის, მაგრამ ნაცვლად იმისა, რომ მას ან მის ოჯახს რაიმე დახმარებას შეპირებოდნენ, სავსებით მიუღწევლნი ჩანდნენ, და გრეგორი მონარულიც კი იყო, როცა კვლავ დავიწყებას ეძლეოდნენ. მერე იგი ისევ კარგავდა ოჯახზე ზრუნვის ხალისს, ბრაზობდა ცუდი მოვლის გამო და მიუხედავად იმისა, რომ კარგად არც იცოდა, რისი ჭამა ესიამოვნებოდა, გეგმებს აწყობდა, როგორ შეჭრილიყო საკუჭნაოში და გამოეტანა ის, რაც წესით ერგებოდა. გრეტა ახლა აღარ ფიქრობდა იმაზე, თუ რისი ჭამა ესიამოვნებოდა გრეგორს; დილასა და შუადღეს თავის მაღაზიაში გაქცევის წინ ფეხით შეაგდებდა გრეგორის ოთახში რაიმე საჭმელს, რათა მერე საღამოთი, იმის მიუხედავად, შეეჭამა გრეგორს თუ — რაც ახლა უფრო ხშირად ხდებოდა — პირიც არ დაუკარებია ზედ, უკანვე გამოეგდო ცოცხის ერთი მოქნევი. ოთახის დალაგებას, რაც შეიძლება, სწრაფად აფუჩჩებდა, კედლებს ჭუჭყის ზოლები გასდევდა, ყველგან მტვრისა და ნაგავის გროვა იდგა. პირველ ხანებში გრეგორი დის შემოსვლისას საყვედურის ნიშნად რომელიმე განსაკუთრებით მოუვლელ კუთხეში დგებოდა ხოლმე; მაგრამ მთელი კვირეების განმავლობაში რომ მდგარიყო იქ, გრეტა, სულერთია, ოდნავადაც არ გამოსწორდებოდა; იგი მასზე ნაკლებ არ ამჩნევდა ჭუჭყს, მაგრამ გადაწყვეტილი ჰქონდა ასევე დაეტოვებინა. ამასთანავე წესად ჰქონდა მიღებული, არავინ ხარეოდა გრეგორის ოთახის დალაგების საქმეში; ამ წესს იცავდა განსაკუთრებულის ფხუკიანობით, რაც ადრე მისთვის უჩვეულო იყო და რაც ახლა მთელ ოჯახს დასჩემებოდა. ერთხელ დედამ საფუძვლიანად დაასუფთავა გრეგორის ოთახი, რისთვისაც რამდენიმე კასრი წყლის დახარჯვა დასჭირდა; სხვათაშორის სინესტემ უსიამოვნოდ იმოქმედა გრეგორზე, და იგი შეწუხებული უმოძრაოდ გაიშხლართა დივანზე; დედის ამ-

გვარ საქციელს დაუსჯელად არ ჩაუვლია; როგორც კი გრეტამ სადამოთი გრეგორის ოთახში ცვლილება შენიშნა, უკიდურესად შეურაცხყოფილად იგრძნო თავი, სასტუმრო ოთახში გაიქცა და, მიუხედავად დედის ვედრებით ზეადმართული ხელებისა, ტირილი მორთო; მშობლები (მამა, რა თქმა უნდა, წამოხტა თავისი სავარძლიდან) თავდაპირველად უმწეო გაოცებით მისჩერებოდნენ; მერე ისინიც აწრიალდნენ. მარჯვენა მჯდარმა მამამ საყვედურები დააყარა დედას იმის გამო, რომ მან გრეტას არ დაანება გრეგორის ოთახის დალაგება; მარცხნივ — გრეტა გაპყვიროდა, სულაც აღარ შევალ გრეგორის ოთახში. ამასობაში დედა საწოლი ოთახისკენ ეწეოდა მამას, რომელსაც აღელვებისაგან ღონე გამოლეოდა; სლუკუნით აცახცახებულმა გრეტამ მაგიდას წაუშინა თავისი პატარა მუშტები; ხოლო გრეგორი ბრაზით შიშინებდა, რომ არავის აზრად არ მოსდიოდა, კარი მიეხურა და იგი ამ სანახაობისა და ხმაურისაგან გადაერჩინა.

მართალია, სამსახურში მუშაობით დაქანცულ დას მასზე ზრუნვა მობეზრდა, ხოლო დედას მასთან შემოსვლა ეკრძალებოდა, გრეგორი მაინც არ უნდა დარჩენილიყო მთლად მიტოვებული. შიშ მათ ვარდა ხომ მოახლე ქალიც იყო. ეს მოხუცი ქვრივი ქალი, რომელსაც თავისი მაგარი აგებულების წყალობით ყოველგვარი გასაჭირის ატანა შეეძლო, გრეგორისადმი განსაკუთრებულ ზიზღს არა გრძნობდა. ერთხელ ყოველგვარი ცნობისმოყვარეობის გაიქცეა, უცაბედად გრეგორის ოთახის კარი გაშალა; როცა დაინახა გრეგორი, რომელიც ამ მოულოდნელობისაგან შემკრთალი აქეთ-იქით აწყდებოდა, გაოცებული შეჩერდა და ხელები მუცელზე დაიწყო. ამის შემდეგ იგი ყოველთვის დილითა და სადამოთი ოდნავ გამოაღებდა ხოლმე გრეგორის ოთახის კარს და შიგ შეიხედავდა. პირველ ხანებში იგი მიმართავდა კიდევაც სიტყვებით, რომლებიც მას, ალბათ, საა-

ლერსო სიტყვებად მიაჩნდა: „აქეთ მოდი, ბებერო ნეხვის ხოჭოვ! — ანდა, — ერთი შეხეთ ამ ბებერ ნეხვის ხოჭოს!“ გრეგორი არაფერს უპასუხებდა ამგვარ გამოლაპარაკებაზე, გაუნძრევლად რჩებოდა თავის ადგილზე, თითქოს კარი არც კი გაღებულიყოს. ნეტავი ამ ქალისათვის მაინც ებრძანებინათ, დრო და დრო მისი მყუდროების დარღვევის ნაცვლად, ყოველდღიურად ოთახის დასუფთავება ეკისრა! ერთხელ დილით ადრე (ფანჯრებზე ძლიერი წვიმა ურტყამდა, რაც, ალბათ, მოახლოვებული გაზაფხულის ნიშანი იყო) მოახლე ქალმა თავისი ჩვეული საუბარი წამოიწყო; გრეგორი ისე გამწარდა, რომ, თუმცა ნელა და გაუბედავად, მაგრამ მაინც შემობრუნდა მისკენ, თითქოს თავდასხმას უპირებდა. მოახლე ქალმა, იმის ნაცვლად, რომ შეშინებულიყო, იქვე კარებთან მდგარი სკამი მალა აღმართა, პირი ფართოდ გააღო და აშკარა იყო მისი განზრახვა, პირს მანამ არ დახურავდა, სანამ სკამს გრეგორის ზურგზე არ დაუშვებდა. „მაშ, მეტს ველარაფერს ვბედავთ?“ — იკითხა მან, როცა გრეგორი ისევ უკან შეტრიალდა; მერე სკამი მშვიდად დადგა ადგილზე.

გრეგორი თითქმის აღარაფერს სჭამდა. როცა იგი შემთხვევით ჩაუვლიდა მისთვის გამზადებულ საჭმელს, გართობის მიზნით ერთ ლუკმას მოკბეჩდა, საათობით გააჩერებდა პირში და მერე უმეტეს შემთხვევაში უკანვე გამოაფურთხებდა. თავდაპირველად მას ეგონა, რომ ეს უმადობა ოთახში მომხდარ ცვლილებებზე დარდით იყო გამოწვეული; მაგრამ ყველაზე ადრე სწორედ ამ ცვლილებებს შეეგუა. ნივთები, რომლებსაც სხვაგან ვერსად მოუძებნიდნენ ადგილს, გრეგორის ოთახში შემოჰქონდათ ხოლმე. ასეთი ნივთი საკმაოდ ბევრი იყო; ერთერთი ოთახი სამ მდგმურს მიაქირავეს; ეს სერიოზული ბატონები (სამივე წვეროსანი იყო, როგორც ეს გრეგორმა კარების ჭუჭრუტანიდან შეამჩნია) საშინლად დიდ ყუ-

რადღებებს აქცევდნენ წესრიგს; ისინი მოითხოვდნენ წესრიგს არა მხოლოდ თავიანთს ოთახში, არამედ — რახან აქ დასახლდნენ — აგრეთვე მთელს ბინაში და განსაკუთრებით კი სამზარეულოში. ისინი ვერ იტანდნენ ვერავითარ ზედმეტ და, მით უფრო, ჭუჭყიან ხარახურას. გარდა ამისა, მათ საჭირო ნივთების უმეტესობა საკუთარი ჰქონდათ. ამის შედეგად, სახლში დაგროვდა ზედმეტი ნივთები, რომლებიც ვერც გაიყიდებოდა და არც გადასაგდებად ემეტებოდათ. ყველა ესენი გრეგორის ოთახში შემოიტანეს. მათ შორის იყო აგრეთვე ნაცრისა და ნაგვის ყუთები. მოახლე ქალი ყოველივეს, რაც თუნდაც დროებით გამოუსადეგარი აღმოჩნდებოდა, მაშინვე გრეგორის ოთახში შეაგდებდა ხოლმე. საბედნიეროდ, გრეგორი ხშირად ხედავდა მხოლოდ შემოგდებულ საგანსა და ხელს, რომელსაც ეს საგანი ეჭირა. მოახლე ქალს, ალბათ, განზრახული ჰქონდა თავის დროზე ეს საგნები ისევ უკანვე წაეღო, ანდა ყველა ერთად გადაეყარა; სინამდვილეში კი ისინი იმავე ადგილას რჩებოდნენ, სადაც თავიდანვე დააგდეს, თუკი გრეგორი ცოცვისას არ წამოედებოდა და ადგილიდან არ დასძრავდა მათ; — თავდაპირველად გრეგორს ეს უნებურად ემართებოდა, რამდენადაც ცოცვისათვის სივრცე არა ჰყოფნიდა, შემდეგ კი ამას მზარდი სიამოვნებით აკეთებდა ხოლმე, თუმცა ამგვარი მოგზაურობის შედეგად დაღლილობისა და დარდისაგან მისიკვდილებული საათობით იდგა და აღარ ინძრეოდა.

როცა მდგმურები ვახშამსაც შინ სასტუმრო ოთახში მიირთმევდნენ, სასტუმრო ოთახის კარი დახურული რჩებოდა; გრეგორი ამასაც იოლად შეეგუა, მით უფრო, რომ იგი ზოგჯერ არც იმ საღამოებს იყენებდა, როცა კარი ღია იყო, და ოჯახის წევრებისაგან შეუშინებლად იწვა ხოლმე თავისი ოთახის ყველაზე ბნელ კუთხეში. ერთხელ მოსამსახურე ქალმა სასტუმრო ოთახის კარი ოდნავ გამოღებულს დასტოვა;

იგი ღია იყო მაშინაც, როცა საღამოთი მდგმურები სასტუმრო ოთახში შემოვიდნენ და სინათლე აანთეს; მაგიდას სწორედ იმ მხრიდან მიუსხდნენ, სადაც წინათ მამა, დედა და გრეგორი სხდებოდნენ ხოლმე; ხელსახოცები გაშალეს და ხელში დანა-ჩანგალი მოიმარჯვეს. კარებში მაშინვე გამოჩნდნენ დედა და გრეტა. დედა ხორციანი ლანგრით ხელში მოდიოდა, უკან მოჰყვებოდა გრეტა, რომელსაც კარტოფილით სავსე ლანგარი მოჰქონდა. საჭმელს ოხშივარი ასდიოდა. მდგმურები დაიხარნენ მათ წინაშე მდგარი ლანგრებისაკენ, თითქოს ჭამის დაწყებამდე საჭმლის ხარისხის შემოწმება უნდოდათ; მართლაც, ერთ-ერთმა მათგანმა, რომელიც შუაში იჯდა და მათ შორის განსაკუთრებული ავტორიტეტით სარგებლობდა, ლანგარზევე ჩამოსჭრა ხორცს ნაჭერი, რომ გაეგო, საკმარისად რბილი თუ იყო, და საჭირო ხომ არ გახდებოდა მისი ისევ უკან სამზარეულოში გაგზავნა. იგი კმაყოფილი დარჩა და დედამ და გრეტამ, რომლებიც დაძაბულად აკვირდებოდნენ მის მოქმედებას, თავისუფლად ამოისუნთქეს და გაიღიმეს.

თვითონ ოჯახის წევრები სამზარეულოში ჭამდნენ ხოლმე; მაგრამ სამზარეულოში გასვლამდე მამა ქუდით ხელში შემოვიდა სასტუმრო ოთახში, მდგმურებს საერთო საღამო მისცა და მაგიდას გარს შემოუარა. მდგმურები ზეზე წამოდგნენ და რაღაცა ჩაიბურტყუნეს. მერე მარტოდ დარჩენილნი საჭმელს თითქმის სრული ღუმილით შეექცეოდნენ. გრეგორს უცნაურად მოეჩვენა, რომ საჭმლის ჭამის მრავალგვარ ხმაურში მუდამ გამოირჩეოდა კბილების ხმა; თითქოს ამით უნდოდათ გრეგორისათვის გაეგებინებინათ, რომ ჭამისათვის კბილებია საჭირო, და რომ იგი უკბილო ყბებით, რაც არ უნდა მოხერხებულად ხმარობდეს მათ, ვერაფერს გააწყობდა. „მე მადა კი მაქვს, დარდიანად გაიფიქრა გრეგორმა, მაგრამ არა ამგვარი საჭმლის მიმართ. რა

ვერდიანად მიერთმევენ მდგმურები, მე კი ასე ვიღუპები!“

სწორედ იმ საღამოს სამზარეულოდან ვიოლინოს ხმა მოისმა (გრეგორს არ ახსოვდა, მთელი ამ ხნის განმავლობაში ვიოლინოს ხმა თუ გაეგონა). მდგმურებს უკვე დაესრულებინათ ვახშამი, შუათანას გაზეთი აეღო, თითო-თითო ფურცელი დანარჩენი ორისათვის მიეცა და ახლა ყველანი გაზეთს კითხულობდნენ, თანაც პაპიროსს აბოლებდნენ. ვიოლინოს ხმის გაგონებაზე მათ ყურები ცქვიტეს, სკამიდან წამოდგნენ და ფეხის წვერებზე წინათახის კარებთან მივიდნენ; იქ დადგნენ შეჯგუფებულნი. როგორც ჩანს, სამზარეულოში მათი ფეხის ხმა გაიგონეს, რადგან მამამ დაიძახა იქედან: „იქნებ ბატონებს არ სიამოვნებთ ვიოლინოს ხმა? ახლავე გავაჩუმებთ“. „პირიქით, — თქვა შუათანამ, — ხომ არ ინებებდა ქალიშვილი ჩვენთან შემოსვლას და აქ დაკვრას, სადაც ბევრად უფრო მოსახერხებელია?“ — „სიამოვნებით“, — დაიძახა მამამ, ვითომც თვითონ ყოფილიყოს შემსრულებელი. მდგმურები სასტუმრო ოთახში დაბრუნდნენ და დაელოდნენ. მალე გამოჩნდნენ მამა პიუპიტრით, დედა ნოტებით, გრეტა ვიოლინოთი ხელში. ეს უკანასკნელი მშვიდად შეუდგა ვიოლინოს აწყობას, მშობლები, რომლებსაც აქამდე არასოდეს არ გაუჭირავებიათ ოთახი და ამიტომაც მდგმურებს გადაჭარბებული თავაზიანობით ექცეოდნენ, თავიანთ საკუთარ სკამებზე დაჯდომას ვერა ბედავდნენ. მამა კარს მიეყრდნო და მარჯვენა ხელი შეკრული ლივრის ორ ფულაქშუა გაუყარა; დედა, რომელსაც ერთერთმა მდგმურმა სკამი მიაწოდა, მოშორებით კუთხეში იჯდა, რადგანაც მან სკამი იქვე დასტოვა, სადაც მდგმურმა შემთხვევით დაუდგა.

გრეტამ დაკვრა დაიწყო; მამა და დედა თავთავიანთი მხრიდან ყურადღებით ადევნებდნენ თვალს მისი ხელების მოძრაობას. მუსიკით მოხიბლულმა გრეგორმა ოდნავ წინ წაწევა გაბედა, და

მისი თავი უკვე სასტუმრო ოთახში აღმოჩნდა. მას აღარც კი უკვირდა, რომ იგი ბოლოხანებში სხვებს მაინცდამაინც დიდ ანგარიშს არ უწევდა; ადრე სხვებისათვის ანგარიშის გაწევა საამაყოდაც მიაჩნდა; ხოლო დამალვისათვის მეტი საფუძველი მას სწორედ ახლა ჰქონდა, რადგან მტვრიან ოთახში ყოფნის შედეგად იგი მთლად დამტვრიანებულიყო; ზურგითა და ფერდით თან დაათრევდა ძაფებს, თმებს, საჭმლის ნარჩენებს. იგი ზედმეტად გაგულგრილებულიყო და ხალისი აღარ ჰქონდა, რომ ადრინდებურად დღეში რამდენჯერმე ზურგზე დაწოლილიყო და ნოხს განახუნებოდა მტვრის ჩამოსაცილებლად. მიუხედავად ამგვარი მდგომარეობისა, მას არ მოერიდა სასტუმრო ოთახის გაპრიალებულ იატაკზე შემოსვლა.

იგი არავის შეუმჩნევია. ოჯახის წევრები მუსიკით იყვნენ გართული; მდგმურები კი, რომლებიც თავდაპირველად ჯიბეებში ხელებჩაწყობილები ზედ პიუპიტრთან იდგნენ, ნოტებში იხედებოდნენ და ამით აშკარად ხელს უშლიდნენ გრეტას; ახლა ფანჯარასთან მიმდგარიყვნენ და დაბალ ხმაზე საუბრობდნენ, რასაც მამა შეწუხებული მზერით უთვალთვალებდა. ისე გავდა, რომ სასიამოვნო და გასართობი მუსიკის მოსმენის იმედი გაცრუვებოდათ და ახლა მხოლოდ ზრდილობის გამოითმენდნენ მყუდროების დარღვევას. განსაკუთრებით ის მანერა, თუ როგორც უშვებდნენ ცხვირიდან და პირიდან პაპიროსის ბოლს, ამჟღავნებდა მათ ძლიერ ნერვიულობას; გრეტა კი საკმაოდ კარგად უკრავდა. მას სახე გვერდზე გადაეხარა და ყურადღებიანი და ნავდლიანი მზერით ნოტებს მიჰყვებოდა. გრეგორი ცოტა კიდევ უფრო წინ გაცოცდა; თავი დაბლა იატაკზე ედო, რათა დის მზერის დაჭერა შესძლებოდა. ნეტავი ცხოველი თუ იყო იგი, როცა მუსიკამ ასეთნაირად დაატყვევა? ისეთი გრძნობა ჰქონდა, თითქოს სანუკვარი უცნობი საკვებისაკენ გზა

გახსნოდეს. გადაწყვიტა, დასთან მისუ-
ლიყო, კაბის კალთა ჩამოეწია და ამით
ენიშნებია, რომ იგი ვიოლინოთი მის
ოთახში შესულიყო, რადგან აქ მის და-
კვრას არავინ ისე არ აფასებდა, რო-
გორც გრეგორი დააფასებდა. იგი გრე-
ტას აღარ გაუშვებდა თავისი ოთახიდან,
ყოველშემთხვევაში მანამ, სანამ ცოც-
ხალი იქნებოდა. ამაში მაინც გამოადგე-
ბოდა საშინელი გარეგნობა; ოთახის
ყველა კარს ერთდროულად დაუდგე-
ბოდა დარაჯად და შიშინით დააფრთ-
ხობდა ყოველ თავდამსხმელს; ხოლო
გრეტა იძულებით კი არ დარჩებოდა
მასთან, არამედ თავისივე სურვილით;
გრეტა მის სიახლოვეს დივანზე ჩამო-
ჯდებოდა, ყურს მისკენ დახრიდა და მა-
შინ გრეგორი გაანდობდა, რომ მტკი-
ცედ ჰქონდა გადაწყვეტილი მისი კონ-
სერვატორიაში მიბარება, რომ იგი, ამა-
სობაში ეს უბედურება რომ არ შემთხ-
ვეოდა, ყველას გასაგონად განაცხადებ-
და კიდევაც ამას წარსულ შობა ღამით
— შობა ღამე ხომ უკვე გავიდა; განაც-
ხადებდა და თანაც არავითარ შეკამათე-
ბას არ გაუწევდა ანგარიშს. ამგვარი
სიტყვების შემდეგ გულაჩუყებულ დას
ცრემლი წასკდებოდა, ხოლო გრეგორი
მაღლა აიწევდა და აკოცებდა შიშველ
ყელზე, რომელზედაც გრეტა სამსახუ-
რის დაწყების დღიდან აღარც ყელსახ-
ვევს იკეთებდა და აღარც საყელოს.

„ბატონო ზამზა!“ დაუძახა შუათანა
მდგმურმა მამას და საჩვენებელი თი-
თით, ისე, რომ ზედმეტი სიტყვები არ
დაუხარჯავს, ნელნელა წინ მცოცავ
გრეგორზე მიუთითა. ვიოლინო დადუმ-
და; შუათანა მდგმურმა ჯერ თავისქნე-
ვით გაუღიმა თავის მეგობრებს; მერე
ისევე გრეგორს გახედა. მამამ საჭიროდ
ჩათვალა გრეგორის გაძევების ნაცვ-
ლად, ჯერ მდგმურები დაემშვიდებინა,
თუმცა ისინი სრულიადაც არ დელავ-
დნენ და, როგორც ჩანდა, გრეგორის
ყურებით უკეთ ერთობოდნენ, ვინემ
ვიოლინოს მოსმენით. მამამ სასწრაფოდ
მიიბრინა მათთან; ხელებგაშლილი ერე-
კებოდა თავიანთი ოთახისაკენ და თა-

ნაცვდილობდა სხეულით ჩამოჰფარე-
ბოდა და ამით გრეგორის დანახვის სა-
შუალება წაერთმია. მდგმურები ახლა
ოდნავ გაბრაზდნენ, ოღონდ გაურკვე-
ველი იყო რის გამო — მამის ამგვარი
საქციელისა, თუ გრეგორის მეზობლო-
ბის ამოჩენის გამო. ისინი მამისაგან
ახსნა-განმარტებას მოითხოვდნენ, ხე-
ლებს მაღლა იშვერდნენ, მოუსვენრად
იწვალებდნენ წვერებს და ნელ-ნელა
უკან იხევდნენ; გრეტა დაკვრის უეცა-
რი შეწყვეტინების გამო, ერთხანს დაბ-
ნეული იდგა, ულონოდ ჩამოშვებულ
ხელში ვიოლინო და ხემი დაეკავებინა,
თანაც ნოტებში იხედებოდა, თითქოს
კვლავ დაკვრას განაგრძობდა. მაგრამ
ამასობაში დასძლია დაბნეულობა, ადგი-
ლიდან მოწყდა, ვიოლინო და ხემი კალ-
თაში ჩაუგდო დედას, რომელიც ისევე
თავის სკამზე იჯდა და ძლივს სუნთქავ-
და; გავარდა მეზობელ ოთახში, რომ-
ელსაც მამის წყალობით ახლა უფრო
სწრაფად უახლოვდებოდნენ მდგმუ-
რები. მერე იქიდან ჩანდა, თუ
როგორ აფრიალებდა და ალაგებ-
და მისი გამოცდილი ხელები საბ-
ნებსა და ბალიშებს. მან მდგმურე-
ბის შესვლამდე უკვე მოასწრო ლოგი-
ნების გაწყობა და ოთახიდან გამოვარ-
და. მამა იმ ზომამდე შეიპყრო სიჯიუ-
ტემ, რომ ყოველგვარი თავაზიანობა
დაივიწყა, რაც მას წესით უნდა გამოე-
ჩინა მდგმურების მიმართ; ერეკებოდა
და ერეკებოდა მათ, სანამ ოთახის კა-
რებამდე მიღწევისას შუათანა მდგმუ-
რმა ფეხის ძლიერი დაბაკუნებით არ
შეაჩერა. „ნება მომეციტ მოგახსენოთ,
— თქვა მან, ხელი მაღლა აღმართა და
თვალებით დედასა და დას დაუწყო
ძებნა, — რომ მე ამ ოჯახში არსებული
საზიზღარი პირობების გამო — აქ მან
გულიანად გააფურთხა — უარს ვამ-
ბობ ოთახის ქირაობაზე. ამასთანავე,
ცხადია, არც იმ დღეების ქირას გადა-
ვიხდი, რომლებიც უკვე გავატარე ამ
ოთახში, პირიქით, მე იმაზე ვიფიქრებ,
ხომ არ წამოგიყენოთ რაიმე პრეტენ-
ზია, რაც მერწმუნეთ, საკმაოდ ია-

ლი დასასაბუთებელი იქნება“. იგი გაჩუმდა და წინ გაიხედა, თითქოს რაღაცას ელოდა. და, მართლაც, მაშინვე მიეშველნენ მეგობრები: „ჩვენც ახლავე ვტოვებთ ოთახს“. ამის შემდეგ მან სახელურზე ხელი წაავლო კარს და ხმაურით მიიჯახუნა.

მამა ხელების ფათურით მიბარბაცდა თავის სავირძელთან და შიგ ჩაეშვა; ისეთი შთაბეჭდილება იქმნებოდა, თითქოს ჩვეულებისამებრ წაძინებას ეპირებოდა; მაგრამ თავის ძლიერი რხევის მიხედვით იოლი იყო მიხვედრა, რომ სრულიადაც არ ეძინა. გრეგორი მთელი ამ დროის განმავლობაში წყნარად წვა იქ. სადაც მდგმურებმა შეასწრეს აფალი. თავისი გეგმის განუხორციელებლობისა და, ალბათ, აგრეთვე ხანგრძლივი შიმშილით გამოწვეული სისუსტის გამო მას სრულიად დაჰკარგვოდა მოძრაობის უნარი. დარწმუნებით იცოდა, რომ უახლოეს წამში საერთოდ ყოველივე დაინგრეოდა და თავს დაატყდებოდა. იგი ვერც ვიოლინომ დააფრთხო, რომელიც დედას აკანკალებული ხელიდან გაუსხლტა, კალთიდან გადმოუვარდა და დაცემისას მკვეთრი ხმა გაიღო.

„ძვირფასო მშობლებო“, — თქვა გრეტამ და თავისებური შესავალივით მაგიდას ხელი დაჰკრა, — ასე არ შეიძლება გაგრძელდეს. თქვენ იქნებ ვერ შეგიგნიათ, მე კი ეს კარგად ვიცი. მე არ მინდა ამ ურჩხულს ჩემი ძმის სახელი ვუწოდო და ამიტომაც ასე ვიტყვი: ჩვენ უნდა ვცადოთ მისი თავიდან მოცილება, ჩვენ ყოველივე გავაკეთეთ, რაც ადამიანისათვის შესაძლებელია, ვუვლიდით მას, ვითმენდით; მე ვფიქრობ, ჩვენ ვერავინ გვეტყვის საყვედურს“.

„იგი ცამდე მართალია“, — წყნარად ჩაილაპარაკა მამამ. ხოლო დედამ, რომელიც ჯერ კიდევ მძიმედ სუნთქავდა, პირზე ხელი აიფარა და თვალეზამღვრეულმა ყრუ ხველება წამოიწყო.

გრეტა დედას მივარდა და შუბლი დაუჭირა. მამა, რომლის აზრებსაც გრეტას სიტყვებმა უფრო გარკვეული

მიმართულება მისცეს, ახლა წელში გამართული იჯდა; ქუდს ათამაშებდა თეფშებს შორის, რომლებიც მდგმურების ვახშმის შემდეგ მაგიდაზე ელაგა; დრო და დრო მიწყნარებულ გრეგორს გაჰხედავდა.

„ჩვენ უნდა ვცადოთ მისი თავიდან მოცილება, — მიმართა დამ ახლა მხოლოდ მამას, რადგან დედას ხველებისაგან არაფერი ესმოდა, — იგი თქვენ ორთავეს მოგკლავთ, მე ამას ვხედავ, როცა ჩვენ ისედაც ამდენი მუშაობა გვიხდება, შეუძლებელია სახლში კიდევ ეს გაუთავებელი ტანჯვაწვალება ავიტანოთ. აღარც მე შემიძლია მეტის ატანა“. და ერთბაშად ისეთი ტირილი წასკდა, რომ ცრემლი დედას ეცემოდა სახეზე, რომელსაც გრეტა ხელის უნებური მოძრაობით უმშრალებდა.

„შვილო, — უთხრა მამამ თანაგრძნობით და ჩანდა, რომ ზედმიწევნით მიუხვდა გულის ნადებს, — მაგრამ რა უნდა გქნათ?“

დამ მხოლოდ მხრები აიჩეჩა დაბნეულობის ნიშნად, რაც მას ტირილის დროს დაუფლებოდა ადრინდელი სიმტკიცის ნაცვლად.

„ჩვენი რომ გაეგებოდეს მაინც“ — ნახევრად კითხვის აზრით თქვა მამამ; დამ ხელი გაასავსავა ტირილის შეუწყვეტლად; ანიშნა, ამაზე ფიქრიც კი ზედმეტიაო.

„მას რომ ჩვენი გაეგებოდეს, — გაიმეორა მამამ და თვალეზამღვრულმა გაიზიარა დის ურწმუნოება, — მაშინ, ალბათ, შევძლებდით მასთან შეთანხმებას. ამის გარეშე კი“...

„აქაურობას უნდა გაეცალოს, — იყვირა დამ, — მამა, ეს ერთადერთი საშუალებაა! ოღონდ შენ უნდა მოიხირო ის აზრი, რომ იგი გრეგორია. ჩვენი უბედურება სწორედ ისაა, რომ ასე დიდხანს გვჯეროდა ეს. მაგრამ როგორ შეიძლება, რომ იგი გრეგორი იყოს? გრეგორი ხომ დიდხანსია მიხვდებოდა, რომ შეუძლებელია ადამიანების ცხოვრება ამგვარ ცხოველთან ერთად და თვითონვე წავიდოდა. მაშინ ჩვენ დავ-

კარგავდით ძმას, მაგრამ სამაგიეროდ ცხოვრების გაგრძელებასა და მისი ხსოვნის პატივისცემას შევძლებდით. ეს ცხოველი კი ასეთნაირად გვაფიქროვებს და გვდევნის, მდგმურებს გვიფრთხობს, უნდა რომ მთელი ბინა თვითონ დაიკავოს და ჩვენ კი ღია კის ქვეშ დაგვტოვოს. შეხედე, მამა, — უეცრად იყვირა მან, — იგი ისევ იწყებს!“ და გრეგორისათვის სავსებით გაუგებარი შეძრწუნებულობით დედას ხელი უშვა, მოსწყდა მის სკამს, თითქოს დედაც კი გასწირა, ოღონდ გრეგორის სიახლოვეს არ დარჩენილიყო, და მამისაკენ გაექანა, მის უკან დადგა; მამა, მისი საქციელით აღელვებული, ზეზე წამოდგა და თითქოს თავდასხმისიგან იცავდა, ხელები გაუწვდინა. ხოლო გრეგორს აზრდაც არ მოსვლია ვისმისი და მით უმეტეს დის შეშინება. მას თავის ოთახში დაბრუნება უნდოდა და ამისათვის შემოტრიალება დაიწყო. ეს კი თვალში ეცა ყველას, რადგან ავადმყოფური მდგომარეობის გამო მოძრაობა უჭირდა; შემობრუნებისას თავს იშველიებდა, მაღლა სწევდა ხოლმე და იატაკზე ურტყამდა. იგი შეჩერდა და აქეთ-იქით მიმოიხედა. მგონი მიუხვდნენ კეთილ განზრახვას; შიში მხოლოდ წამიერი გამოდგა. ახლა ყველანი დადუმებულიყვნენ და ნაღვლიანად მისჩერებოდნენ მას. დედას ფეხები წინ გამოემშვირა და ისე მისვენებულიყო თავის სკამზე, დაღლილობისაგან თვალები თითქმის მთლად დახუჭვოდა; მამა და გრეტა ერომიერის გვერდით ისხდნენ, გრეტას ხელი მამის ყელზე შემოეჭდო.

„ახლა, ალბათ, შემიძლია შეგტრიალდე“ — გაიფიქრა გრეგორმა და ისევ შეუდგა თავის საქმეს. დაძაბულობისაგან ქშინავდა, დრო და დრო იძულებული იყო შეესვენა. არავინ აჩქარებდა, იგი თავისი თავისათვის მიენდოთ. რა წამსაც დაასრულა შემობრუნება, მაშინვე პირდაპირ თავისი ოთახისაკენ გაემართა. გაუკვირდა, რომ მის ოთახამდე ასე დიდი მანძილი ყოფილა და ვერ

გაეგო, როგორ მოახერხა ცოტა ხნის უკან ამავე მანძილის ასე შეუმჩნეველად გავლა. იგი სწრაფად ცოცვაზე ზრუნვით იყო გართული და ვერც კი შეემჩნია, რომ მოსთვის არცერთი სიტყვიც და არცერთი წამოძახილით ხელი არ შეუშლიათ. მხოლოდ მაშინ მოახერხა თავი, როცა უკვე კარებში იდგა. მაგრამ მოაზრუნა გაჭირვებით, სანახევროდ; მაინც მოახერხა შეენიშნა, რომ მის ზურგს უკან ოთახში არაფერი შეცვლილიყო, მხოლოდ და წამომდგარყოფებზე. საბოლოო მზერით დედას შეაყლო თვალი, რომელსაც ახლა სრულიად ჩასძინებოდა.

როგორც კი თავის ოთახში აღმოჩნდა, კარი სასწრაფოდ მიხურეს, ჩარაზეს და გასაღებითაც ჩაჰკეტეს. უეცარმა ხმაურმა გრეგორი იმ ზომამდე შეაკრთო, რომ მუხლთ მოეკვეთა. ეს და იყო, რომელმაც ასე იჩქარა. იგი ფეხზე წამომდგარი იცდიდა, მერე მსუბუქად ისკუბა წინ — გრეგორს არც უგრძნია მისი მოახლოება, — „ბოლოს და ბოლოს გვეღირსაო!“, დაუძახა მშობლებს, როცა კლიტეში გასაღებს ატრიალებდა.

„ახლა რაღა ვქნა“ — გაიფიქრა გრეგორმა და სიბნელეში მიმოიხედა. მალე აღმოაჩინა, რომ საერთოდ ვეღარ იმძრეოდა. ეს არც გაკვირვებია; საკვირველად უფრო ის მიაჩნდა, რომ აქამდე ახერხებდა მოძრაობას ამ წვრილი ფეხებით. სხვა მხრივ შედარებით კარგად გრძნობდა თავს. თუმცა მთელი სხეული სტკიოდა, ამასთან გრძნობდა, რომ ტკივილი თანდათან უყუჩდებოდა და საცაა მთლად გაუვლიდა. ზურგში ჩაჭედდომ და მძაღვ ვაშლსა და მის გარშემო ანთებულ სხეულს, რომელიც რბილი მტვერით იყო დაფარული, თითქმის აღარც გრძნობდა, ოჯახის წევრებს ახლა გულაჩუყებითა და სიყვარულით იგონებდა. მისი გადაწყვეტილება ოჯახის დატოვების შესახებ დის გადაწყვეტილებაზე უფრო მტკიცე იყო. იგი უსაგნო და ნეტარი ფიქრებით იყო გართული, როცა ქალაქის საათმა ღამის სამი დარეკა. როცა ფანჯარაზე გარიჟრა-

ეს სინათლე დაეცა, იგი ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო. მერე თავი დაბლა ჩამოუვარდა და ნესტოებიდან უკანასკნელი სუსტი სუნთქვა აღმოხდა.

როცა დილით ადრე მოახლე ქალი მოვიდა — ეს ღონემოჭარბებული ქალი სმირი გაფრთხილების მიუხედავად, ისე აჯახუნებდა ხოლმე კარებს, რომ მთელ ბინაში ძილი შეუძლებელი ხდებოდა — გრეგორის ოთახში შესვლისას ვერაფერი განსაკუთრებული ვერ აღმოაჩინა. მან იფიქრა; რომ გრეგორი შეურაცხყოფილს თამაშობდა და განგებ იწვა ასე უმოძრაოდ; მას მიაჩნდა, რომ გრეგორს, სრულიადაც არ აკლდა მოსაზრებულობა. რახან შემთხვევით ხელში ცოცხი ეკავა, შეეცადა კარებიდან ცოცხით გრეგორისათვის შეელსტინებინა. როცა ამას არავითარი შედეგი არ მოჰყვა, გაჯავრდა და ცოცხი ოდნავ ჩაჰკრა გრეგორს; მხოლოდ მაშინ, როცა გრეგორი ყოველგვარი წინააღმდეგობის გარეშე დასძრა ადგილიდან, რაღაცას მიხვდა და ყურადღება დასძაბა. მისთვის ნათელი გახდა საქმის ნამდვილი ვითარება; მან თვალეზი დაჭყიტა და დაუსტვინა; დიდხანს არ დაყოვნებულა, საწოლი ოთახის კარი გამოაღო და ხმამაღლა დაიქაჩა სიბნელებში; „ერთი ნახეთ, იგი მომკვდარა, აქა წევს მკვდარი!“

ცოლქმარი ზამზა საწოლზე წამომსხდარიყვნენ და ამ ცნობის არსის ჩაწვდომამდე მოახლე ქალის მოულოდნელს შემოჭრით გამოწვეული შიშის დაძლევას ცდილობდნენ. მაგრამ შემდეგ ბატონი და ქალბატონი ზამზები სასწრაფოდ წამოდგნენ საწოლიდან; ბატონმა ზამზამ საბანი მოიხურა, ქალბატონი ზამზა კი ღამის პერანგის ამარა წამოჰყვა; ასე შევიდნენ გრეგორის ოთახში. ამასობაში გაიღო სასტუმრო ოთახის კარიც, სადაც გრეტას ეძინა ხოლმე მდგმურების დაყენების შემდეგ. გრეტა ჩაცმული იყო, თითქოს არც სძინებია; მისი ფერმკრთალი სახეც ამას უჩვენებდა. „მკვდარია?“ — იკითხა ქალბატონმა ზამზამ და მოსამსახურე

რე ქალს შეხედა, თუმცა კი მას თვითონვე შეეძლო შეემოწმებინა, შემოწმების გარეშეც შეეძლო ეს გაეგო. „სწორედ ამას ვამბობ“, — თქვა მოსამსახურე ქალმა; დასამტკიცებლად ცოცხი ჰკრა გრეგორის გვამს და განზე გააგდო. ქალბატონი ზამზა ისე გადაიხარა, თითქოს უნდოდა ცოცხი შეეჩერებინა, მაგრამ თავი შეიკავა.

„მაშ, ასე, — თქვა ბატონმა ზამზამ, — ჩვენ ახლა შეგვიძლია ღმერთს მადლობა ვუთხრათ“. მან პირჯვარი გადაიწვრა და სამივე ქალმა მის მაგალითს მიბაძა. გრეტამ, რომელიც გრეგორის გვამს თვალს არ აცილებდა, თქვა: „შეხედეთ, როგორი გამხდარი იყო. მას დიდი ხანია აღარაფერი უჭამია. როგორც შემქონდა საჭმელი, ისევე უკან გამომქონდა“. მართლაც, გრეგორის სხეული სავსებით გაბრტყელებულიყო და გამომხმარიყო. ეს მხოლოდ ახლა გამოჩნდა მთლად ნათლად, როცა გრეგორის სხეული ფეხებზე აღარ იდგა და არც სხვა რაიმე აცდუნებდა თვალს.

„გრეტა, ერთის წუთით ჩვენთან შემოდი“, — თქვა ქალბატონმა ზამზამ ნაღვლიანი ღიმილით. და გრეტაც გაჰყვა მშობლებს საწოლ ოთახში, თან უკან გრეგორის გვამისაკენ იხედებოდა. მოსამსახურე ქალმა კარი მიხურა და ფანჯარა ფართოდ გააღო. ახალი გათენებული იყო, მაგრამ უკვე თბილოდა. მარტი იწურებოდა.

მდგმურები გამოვიდნენ თავიანთი ოთახიდან და გაოცდნენ, როცა მაგიდაზე საუზმე ვერ აღმოაჩინეს. როგორც ჩანდა, მდგმურების არსებობა დავიწყებოდათ. „სად არის საუზმე?“ — დაუბღვირა შუათანა მდგმურმა მოახლე ქალს. ამ უკანასკნელმა პირზე თითი მიიღო და უსიტყვოდ ანიშნა, გრეგორის ოთახში შესულიყვნენ. ისინი შევიდნენ იქ და უკვე მთლად განათებულ ოთახში გარს შემოუდგნენ გრეგორის გვამს, თავიანთი ოდნავ გაცვეთილი პიჯაკის ჯიბეებში ხელებჩაწყობილები. ამ დროს კარი გაიღო და გამოჩნდა ბატონი ზამზა თავის

ბოდა ხელგაყრილი, ხოლო მეორე მხარეს ქალიშვილი. ისინი ოდნავ ნამტირალევეს ჰგავდნენ. გრეტა დრო და დრო მამის მხარს ეკვროდა სახით.

„ახლავე დასტოვეთ ჩემი ბინა!“ — თქვა ბატონმა ზამზამ და კარზე მიუთითა, ისე, რომ ამასთანავე ქალები არ მოუშორებია. „ამით რისი თქმა გასურთ!“ — ცოტა შეცბუნებულად თქვა შუათანა მდგმურმა და პირფერულად გაუღიმა. დანარჩენ ორს ხელები უკან დაეწყოთ და განუწყვეტლივ იფშვნეტდნენ, თითქოს სიამოვნებით ელოდნენ დიდ კამათს, რაც მათს სასარგებლოდ დამთავრდებოდა. „სწორედ იმისი თქმა მსურს, რასაც მოგახსენებთ“, — უბასუხა ბატონმა ზამზამ და თავის მხლებლებთან ერთად მდგმურისაკენ მიიწია. ეს უკანასკნელი თავდაპირველად წყნარად იდგა და იატაკს დაჰყურებდა, თითქოს მის თავში ყველაფერი აირია და ახლიდან ლაგდებოდა. „რახან ასეა, ჩვენ წავალთ“, — თქვა მან და ისე შეხედა ბატონ ზამზას, თითქოს უეცრად მოთვინიერებული, ამ მხრივაც მის თანხმობას საჭიროებდა. ბატონმა ზამზამ თავი დაუქნია. ამის შემდეგ შუათანა მდგმური გრძელი ნაბიჯებით წინაოთახისაკენ გაემართა; მისი მეგობრები, რომლებსაც ხელების ფშვნეტა შეეწყვიტათ და ისე უსმენდნენ საუბარს, ხტუნაობით გამოედევნენ, თითქოს ეშინოდათ ბატონ ზამზას არ შეესწრო წინაოთახში და მათთვის წინამძღოლისაკენ გზა არ მოეჭრა. წინაოთახში ტანსაცმლის საკიდიდან ქუდები ჩამოიღეს, ხელში თავიანთი ხელჯოხები აიღეს, მდუმარედ თავი დაუკრეს და კარში გავიდნენ. ბატონმა ზამზამ, როგორც აღმოჩნდა, სრულიად უსაფუძვლო უნდობლობა გამოიჩინა და ორივე ქალის თანხლებით კიბის ბაქანზე გაჰყვა. მოაჯირზე დაყრდნობილები უყურებდნენ როგორ ეშვებოდნენ მდგმურები გრძელ კიბეზე. მართალია, ნელა, მაგრამ შეუჩერებლად მიდიოდნენ, ხედავდნენ როგორ იმალებოდნენ

სასიხ ყოველი სართულის მოსახვედში და როგორ ჩნდებოდნენ კვლავ რამდენიმე წამის შემდეგ. რაც უფრო დაბლა ჩადიოდნენ მდგმურები, მით უფრო ჰკარგავდა ზამზების ოჯახი მათდამი ინტერესს; ხოლო როცა ხორცის დამტარებელი ბიჭი წამოვიდა კიბეზე, წელში ამაყად გამართული და თავზე კალათმედგმული, გვერდი ჩაუარა მათ და მალე გზა განაგრძო, ბატონი ზამზა და ქალები მოსცილდნენ მოაჯირს და გულდამშვიდებულნი დაბრუნდნენ ბინაში. მათ გადაწყვიტეს დღევანდელი დღე დასვენებისა და სეირნობისათვის დაეთმობათ; მუშაობისაგან შესვენება არა მხოლოდ დაიმსახურეს, არამედ ეს მათთვის აუცილებელიც იყო. ამიტომაც ისინი მაგიდას მიუსხდნენ და განმარტებითი ბარათების წერას შეუდგნენ. ბატონი ზამზა სწერდა თავის დირექციას, ქალბატონი ზამზა თავის დამპირავებელს, ხოლო გრეტა თავის უფროსს. როცა ისინი წერილს წერდნენ, მოახლე ქალი შემოვიდა ოთახში და მოახსენა, სამუშაო დღე დასრულდა და მივდივარო. სამივემ თავი დაუქნია ისე, რომ წერა არ შეუწყვეტიათ. მოახლე ქალი იდგა და წასვლას არ აპირებდა; მაშინ, მაგიდასთან მსხდომებმა თავი აიღეს და გაჯავრებით შეხედეს. „რა მოხდა?“ იკითხა ბატონმა ზამზამ. მოახლე ქალი გაღიმებული იდგა კარებში, თითქოს რაღაც სასიხარულო ამბავი ჰქონდა მოსაყოლი, მაგრამ მხოლოდ მაშინ მოუყვებოდა, როცა დაწვრილებით გამოკითხავდნენ. მის შლაპაზე თითქმის შევეულად დამაგრებული სირაქლემას ფრთა, რომელიც ყოველთვის აღიზიანებდა ბატონ ზამზას, მსუბუქად ქანაობდა ოთხივე მხარეს. „მაინც რა გნებავთ?“ — ჰკითხა ქალბატონმა ზამზამ, რომელსაც იგი შედარებით მეტ პატივს სცემდა. „დიად“, — უბასუხა მოახლე ქალმა და თანაც უღლითადი სიცილისაგან ლაპარაკის გავრძელება უჭირდა, „იმის გადაგდებაზე ნულარ იზრუნებთ, ყველაფერი მოგვარებულია“. ქალბატონი ზამზა და გრე-

ტა თავიანთი წერილებსაჲსაჲს დაიხარ-
ნენ. თითქოს წერის გაგრძელება უნ-
დოდათ: ბატონმა ზამზამ შენიშნა, რომ
მოსამსახურე ქალი აპირებდა ყველა-
ფრის დაწვრილებით მოყოლას და
ენერგიული ხელის დაქნევით ანიშნა
გაჩუმებულიყო. მოახლე ქალს, რახან
ამბის მოყოლის საშუალება არ მისცეს,
გაახსენდა, რომ ეჩქარებოდა; აშკარად
ნაწყენი კილოთი დაიძახა „მშვიდობით
ბრუნდებითო“, უეცრად შეტრიალ-
და და ბანიდან კარების საშინელი ბრ-
ხუნით გაფარდა.

„სადამოთი ჩვენ მას დავითხოვთ“, —
თქვა ბატონმა ზამზამ, მაგრამ არც ცო-
ლისაგან და არც ქალიშვილისაგან პა-
სუხი არ მიუღია; როგორც ჩანდა, მო-
სამსახურე ქალმა კვლავ დაარღვია მა-
თი სიმშვიდე. ისინი ზეზე წამოცვივლ-
ნენ, ფანჯარასთან მივარდნენ და იქ
დარჩნენ ერთმანეთზე გადახვეულები.
ბატონი ზამზამ შემობრუნდა და ერთ-
ხანს წყნარად აკვირდებოდა მათ. მერე
დაუძახა: „მოდით აქ, ბოლოს და ბო-
ლოს დაივიწყეთ წარსული. მეც მომაქ-
ცივთ ყურადღება“. ქალებმა დაუჯე-
რეს, მივიდნენ მასთან, მიუალერსეს და
სასწრაფოდ დაასრულეს წერილების
წერა.

მერე სამთავემ ერთად დასტოვა ბი-
ნა. რაც უკვე მრავალი თვის განმავ-
ლობაში აღარ მომხდარა, და ტრამვაით
ქალაქგარეთ გაემგზავრნენ. ვაგონი, რო-
მელშიაც ისინი მარტო ისხდნენ, თბი-

ლი მზის სხივებით იყო სავსე. მსჯე-
ლობდნენ მომავლის პერსპექტივების
შესახებ, — აღმოაჩინეს, რომ ეს პერს-
პექტივები არც ისე ცუდი იყო, რადგან
მათი სამსახური, რის შესახებაც ისინი
აქამდე მაინცდამაინც არ ეკითხებოდნენ
ერთმანეთს, ფრიად მომგებიანი და ბევ-
რის აღმოქმედი ყოფილა. მათი მდგო-
მარეობის გაუმჯობესებას თავდაპირვე-
ლად ყველაზე მეტად ბინის გამოცვლა
შეუწყობდა ხელს. მათ გადაწყვიტეს
გრეგორის მიერ არჩეულ ახლანდელ
ბინასთან შედარებით უფრო პატარა
და იაფი, მაგრამ მოხერხებული ბინა
ეშოვნათ. როცა ისინი ამის შესახებ
საუბრობდნენ, ბატონმა და ქალბატონ-
მა ზამზამმა თითქმის ერთდროულად
შენიშნეს, რომ მათი სულ უფრო და
უფრო გამოცოცხლებული გოგონა,
მიუხედავად ბოლოხანებში გადატანი-
ლი ტანჯვა-წვალებისა, რომელმაც მისი
ლაწვები, ცოტა არ იყოს, გააფერმკრ-
თალა, ფრიად დამშვენებულა, გავსილა
და ლამაზ ქალიშვილად ქცეულა, ისინი
თანდათან მიჩუმდნენ და ახლა თვალე-
ბით ეუბნებოდნენ ერთმანეთს, რომ უკ-
ვე დროა ქალიშვილისათვის შესაფერი-
სი სასიძო ეძიონ. და მოგზაურობის და-
სასრულს გოგონა, თითქოს მათი ამგვა-
რი აზრების დადასტურება უნდოდა,
პირველი წამოდგა სკამიდან და ლალად
გაშალა თავისი ახალგაზრდული სხეუ-
ლი.